Maria
Sava

10 zile cu Maria

10 zile cu **MARIA SAVA**

Coperta: Peter B**reughel**
Ilustatii: Nick Sava, de Chirico, Internet
Tehnoredactare: AG

Omagiu Mariei

Timp de 10 zile, în Aprilie 2020, am urmărit şi decupat fragmente din activitatea Mariei Sava pe Facebook. Cu uimire şi admiraţie pentru înalta ţinută intelectuală, gustul estetic, plăcerea de a dărui şi împărtăşii artă. Pentru alegerile făcute, erudiţia şi modestia cu care ne cucereşte de ani, cu infinit har, această culegere este semnul preţuirii mele.
AG .

Editura SAGA 2020

Lucian Blaga

Pluguri

Prietene crescut la oraș
fără milă, ca florile în fereastră,
prietene care niciodată încă n-ai văzut
câmp și soare jucând supt peri înfloriți,
vreau să te iau de mână,
vino, să-ți arăt brazdarele veacului.
Pe dealuri, unde te întorci,
cu ciocuri înfipte-n ogor sănătos
sunt pluguri, nenumărate pluguri:
mari păsări negre
ce-au coborât din cer pe pământ.
Ca să nu le sperii -
trebuie să te apropii de ele cântând.
Vino - încet.

Lucian Blaga

Biblică

Lui Ion Breazu

Amiaza e dreaptă. Liniștea se rotunjește albastră.
Zboruri spre ceruri cresc.
Glasuri se irosesc. Ființe se opresc.
Vițelul în trupul vacii îngenunchează
ca-ntr-o biserică.

Maică Precistă, tu umbli și astăzi râzând
pe cărări de jocuri de apă pentru broaște țestoase.
Între ierburi înalte și goale
copilul ți-l dezbraci
și-l înveți să stea în picioare

Când e prea rău
îl adormi cu zeamă de melci.
Pentru tine lumea e o pecete
pusă pe-o taină mai mare:
de aceea mintea nu ți-o muncești
cu nimic.

În casă lângă blidarul cu smalţuri rare
în fiecare zi păzeşti cu răbdare
somnul marelui prunc.
A mustrare clipind
te superi doar
cand îngerii trântesc prea tare uşile
venind sau ieşind.

Lucian Blaga

Pasărea sfântă

Întruchipată în aur de sculptorul C. Brâncuşi

În vântul de nimeni stârnit
Hieratic. Orionul te binecuvântă,
lăcrimându-şi deasupra ta
geometria înaltă şi sfântă.

Ai trăit cândva în funduri de mare
şi focul solar l-ai ocolit pe de-aproape.
În păduri plutitoare-ai strigat
prelung deasupra întâielor ape.

Pasăre eşti? Sau un clopot prin lume purtat?
Făptura ţi-am zice, potir fără toarte,
cântec de aur rotind
peste spaima noastră de enigme moarte,

dăinuind în tenebre ca în poveşti
cu fluier părelnic de vânt
cânți celor ce somnul și-l beau
din macii negri de sub pământ.

Fosfor cojit de pe vechi oseminte
ne pare lumina din ochii tăi verzi.
Ascultând revelații fără cuvinte
subt iarba cerului zborul ți-l pierzi.

Din văzduhul boltitelor amiezi
ghicești în adâncuri misterele.
Înalță-te fără sfârșit,
dar să nu ne descoperi niciodată ce vezi.

Lucian Blaga

Laudă suferinței

Atâția dintre semeni nu prea știu
ce să înceapa-n zori cu suferința.
Ei nu-și dau seama nici spre seară de prilejul
chemat să-nalțe mersul, cunoștința.

Suferința poate fi întuneric, tăciune în inimă,
pe frunți albastru ger,
pe coapsă ea poate fi pecete arsă cu fier,

în bulgăre de țărână
o lacrimă sau sâmbure de cer.

Nu mai calcă pe pământ
cine calcă-n suferință.
Ea schimbă la față argila, o schimbă în duh
ce poate fi pipăit, duios, cu știință.

Tată, carele ești și vei fi,
nu ne despoia, nu ne sărăci,
nu alunga de pe tărâmuri orice suferință.
Alungă pe aceea doar care destramă,
dar nu pe-aceea care întărește
ființa-ntru ființă.

Fă ca semenii noștri,
de la oameni la albine,
de la-nvingători la biruiți,
de la-ncoronați la răstigniți, să ia aminte
că există pretutindeni și această suferință,
până astăzi și de-acum înainte
singura legătură între noi și Tine.

Octavian Paler

Lecție inutilă de logică

Așa se întâmplă logic,
plecăm și sosim undeva.
Plecăm pentru o clipă, pentru un ceas, pentru o viață,
poate nu trebuia să plecăm, dar problema nu-i asta,
ci faptul că sosim undeva, totdeauna sosim undeva,
poate nu sosim la timp, nu sosim unde trebuie,
nu sosim unde-am vrut
dar sosim undeva și câtă vreme sosim undeva
totul e logic
chiar dacă logica și fericirea sunt lucruri total diferite,
totuși am plecat și am sosit undeva,
am greșit drumul, dar am sosit undeva,
dar când nu mai sosim nicăieri
totul devine ilogic. Spre ce ne ducem
dacă nu sosim nicăieri?

”Când Columb a plecat în prima călătorie, zicea Braque, singura lui șansă era să se roage. Credința în misiunea lui era singurul său sprijin înainte de a descoperi America. În a doua călătorie spre America, n-a mai fost

nevoie decât să repete un lucru deja făcut : busola a înlocuit rugăciunea.

Dar drumul spre noi înșine e mai pretențios. El ne aduce aminte de Narcis? Nu, Narcis trebuie scos din cauză. El ar fi renunțat cu siguranță să-și facă autoportretul dacă ar fi fost artist.

*

Anemona este floarea lui Adonis. Legenda spune că Adonis s-a născut dintr-o crestătură făcută în coaja unui copac. Uimită de frumusețea copilului, Afrodita l-a încredințat Persefonei să-l crească, dar, mai târziu, aceasta a refuzat să i-l mai restituie. Drept care, cele două zeițe au apelat la judecata lui Zeus, iar acesta a hotărât ca în fiecare an Adonis să stea o parte din timp în împărăția umbrelor; în rest, pe pământ. Dupa o altă versiune, anemonele s-ar fi născut din lacrimile vărsate de Afrodita pentru moartea lui Adonis, provocată de răzbunătorul Ares. Câte picături de sânge, atâtea lacrimi... Caracterul efemer al acestei flori solitare, cu petale catifelate, reiese și din numele ei, care, în grecește, înseamnă « vânt »; anemona s-ar ivi din respirația vântului și dispare stinsă de vânt. În miezul anemonelor roșii, în potirul lor, semințele negre par un grăunte de noapte, de spaimă, de fatalitate, o amenințare cuibărita în fructul vieții.
E exact ce se întâmplă în destinul lui Luchian."

(Octavian Paler, Eul detestabil)

(Octavian Paler, Polemici cordiale)

”În tinerețe, a fost o vreme când am trăit, într-o cameră sărăcăcioasă, ca o pasăre într-o colivie. Și ce poate face o pasăre într-o colivie? De obicei, păsările se adaptează sau mor. Van Gogh vorbește chiar de o pasăre care a înnebunit. Eu nici nu m-am adaptat, nici n-am murit, nici nu mi-am pierdut mințile. M-am apucat de citit. Mi-am umplut colivia cu cărți. Și noapte de noapte, aproape toată adolescența mi-am petrecut-o citind la întâmplare, fără noimă și fără program. În ziua în care am aflat că Borges imagina paradisul ca o bibliotecă, am jubilat. Deveneam astfel victima fericită a unei prejudecăți. Deoarece cărțile înseamnă mult, dar nu pot însemna mai mult decât viața și n-o pot înlocui. Într-o buna zi, descoperim ca nu ne ajung povestea lui Tristan și cea a Julietei. Vrem să iubim noi înșine. Sau descoperim, cum zice Spencer, că a citi e a vedea prin procură.”

Jeton Kelmendi

– Dragoste în timp de război

Uneori, gândesc la lucruri
care se pot întâmpla
în mod surprinzător,
de exemplu o ceață groasă
ce mă poate acoperi
ușurându-mi traversarea frontierei
pentru a trece dincolo,
în urmă cu câteva luni acolo
am văzut o fată cu părul ondulat,
fată pe care au văzut-o și ei.
O fată cu părul ondulat la care
am început să visez
asemenea unui îndrăgostit.

Dar sfârșitul înseamnă război
și nu intui viitorul,
fiecare zi este o luptă cu moartea,
poveștile despre cei ce
au căzut pentru libertate
ori altele precum
distrugerea inamicului,
sunt probabilități cotidiene

pentru a împărtăși veștile bune
cu cineva care dorește
dragoste în timp de război,
cineva care te crede stupid chiar dacă
în timpul cele mai sângeroase bătălii
un soldat nu va renunța
să mai gândească la iubire,
așa cum știu soldatul
din mine.

În timpul războiului,
Dumnezeu știe
când va veni sfârșitul,
timpul face ravagii;
nu va fi loc pentru dragoste,
însă, ce s-ar întâmpla dacă fiecare
ar sădi moartea,
cine ar mai da de fructul dragostei?

Poetul gândește
că marile iubiri se nasc
în timp de război.
Probabil,
probabil depășind imaginația
din scrierile biblice,
sau chiar și încântătoarele scrieri
ale lui Lorca și ale lui Hemingway.
Pur și simplu
dragostea este un alt război,

este un război mai lung
decât orice altceva numai că
armele sunt altele: inima,
sufletul și sexul.

Eu însumi vin și merg drept
spre centrul scenei;
aici este un altfel de război,
privesc la el zi de zi cum
viața devine tot mai plictisitoare,
în mintea mea tot mai confuză
acesta este un nou început
dar și bucuria celor
ce se pregătesc pentru
puțin mai multă dragoste.

Nu sunt sigur dacă
este un vis ori nu,
dacă vreunul va întreba
de ziua de azi, însă totul
s-a întâmplat în ’99.
Tot în ’99 era gata să mor.
Aceasta este dragoste
dar și război,
altfel nu-mi pot imagina.

La miezul nopții, luna
a uitat să-și arate fața,
doar un soldat rătăcit
pentru alte linii de front

se reîntoarce din depărtări.
Când există dragoste în timp de război,
războiul poate continua...
Acesta este soldatul
în timp de război.

Noiembrie, 1999, în timpul războiului din Kosovo.

Traducere Niculina Oprea

C. Gane

Trecute vieți de doamne și domnițe (fragment)

Familia lui Dimitrie Cantemir

Petru cel Mare, neștiutor de ce-l aștepta, încrezător în puterile sale, mulțumit de noii săi aliați, sosi la Iași în ziua de 24 iunie 1711.

Anecdotele ce se povestesc despre acest mare împărat ni-l înfățișează sub cea mai simpatică lumină. Cu firea ce avea, simplă și lipsită de mofturi, protocolul era o noțiune care nu încăpea în capul lui. Cam prea mult "Laisser aller" în felul său de a fi scandalizase grozav Curțile europene, obișnuite cu o imuabilă etichetă. La Berlin (în 1716), el întîmpină pe regele Prusiei cu o puternica strîngere de mînă și cu-n: "îmi pare bine că te văd, iubite frate Frederic", iar pe regină voi s-o sărute, și cum aceasta se ferea, începu să-i pupe mîinile de zece ori în șir. La banchet gesticula cu cuțitul, de era să scoată ochii acestei regine, care, speriată, vru să se scoale de la masă. Apucînd-o de mîna pentru a o opri de-a pleca, o strînse atît de tare, încît biata femeie începu să țipe. Pe împărat îl pufni rîsul, și-i spuse, drept mîngîiere: "Ai ciolane mai subțiri decît ale Catrinei mele". La muzeu, văzînd o statuie veche, goala toata în gustul antic, porunci împărătesei, Catrina lui, s-o sarute. Aceasta, scandalizată, refuza. Însa Petru cel Mare se răsti la ea, zicîndu-i "Kop

ab", ceea ce, în nemțeasca lui, trebuia să însemne: "îți tai capul, daca n-o sărutți". Și împărăteasa sărută.

La Paris, țarul nu se purtă mai bine nici măcar acolo, la Curtea din Versailles a marelui Ludovic al XlV-lea, mort de curînd. Cînd merse în audiență la regele Ludovic al XV-lea, un copil de 10 ani, țarul îl lua în brațe, sărutîndu-1; iar la Saint-Cyr,vizitînd Institutul de domnișoare, ceru sa vadă pe doamna de Maintenon, celebra mare favorită și nevasta morganatică a fostului rege. Aceasta nu voi sa-1 primeasca. Se culcă, trăgînd obloanele de la ferestre și perdelele de la pat. Țarul intră cu sila în odaie, deschise obloanele, trase perdelele și se uită lung la doamna de Maintenon, cum te uiți în cusca unei managerii la un animal. Fără a-i spune o vorbă și fără a se înclina, îi întoarse deodată spatele și plecă.

La Viena, la Londra, același fel de-a fi. Era el în Iași să se poarte mai cuviincios?

Cînd se întîlni cu Cantemir, care se pleca să-i sărute mîna, îl pupă în creștetul capului, apoi îl ridică în sus de subsuori-hopa-ca pe copilul rege al Franței, căci era Petru înalt și zdravăn și Cantemir mititel. De asemenea "cînd s-au împreunat în casa cea mică", zice Neculce, "multă dragoste i-a arătat lui Dumitrașcu Vodă, unde văzuse că s-a închinat de bună voia lui, și se tindea cu amîndoua mîinile și cuprindea pe Vodă de grumaz, și-l săruta pe față, pe cap și pe ochi, ca un părinte pre un fiu al sau." La banchet, în spătăria mare din Curtea Domnească, "cînd a fost să șază împăratul la masa, n-a vrut să șază în capul

mesei, ci a şezut lînga Vodă, iar în capul mesei a pus pe Dumitraşcu Voda". Ce trebuie să se mai fi mirat boierii, obişnuiţi cu mîndria solilor poloni, care mai bine se lipseau de băutură şi de mîncare, decît să nu stea întotdeauna la locul cel mai de cinste. La dreapta ţarului stăteau ruşii lui: Gavril Ivanovici, Dolgoruki, Galitzin, generalul Renni şi ceilalţi, apoi Toma Cantacuzino, vărul Brîncoveanului, cel care fugise din tabăra muntenească în cea rusească, şi comisul Gheorghe Castriotul, alt boier muntean. De-a stînga Domnului o fi stînd mitropolitul şi clerul, căci boierii moldoveni n-avură cinstea să stea la masă cu împăratul, ci abia dupa aceea intrară ei în spătărie, dîndu-le Petru cel Mare "cu mîna lui tuturor cîte un pahar de vin."

Ţarului îi cam plăcea să tragă la măsea. Saint-Simon spune că e de necrezut ce mult putea el mînca şi bea "une bouteille ou deux de biere, autant et qulquefois d'avantage de vin, des liqueurs apres, â la fin du repas des eaux de vie, chopine et qulquefois pinte. C'etait â peu pres l'ordinaire de chaque repas". Iar la ospăţul din Iaşi, Neculce ne asigură că "se ospăta şi se veselea cu vin de Cotnari şi lăuda vinul foarte, şi încă mai bine îi placea vinul cel cu pelin, şi mult se mira, cum pe partea lor nu se face vin cu pelin aşa bun». Cîteva zile mai tîrziu, ospătînd ţarul acum pe Vodă şi pe boierii lui, în cort, pe malul Prutului, îi dădu vin franţuzesc şampania cu care atunci, întîia dată, făceau moldovenii noştri cunoştinţă, "şi cum au baut, cum au înmărmurit toţi de beţi!"

Ca şi Saint-Simon, ca şi fiica regelui Prusiei, Costin si Neculce nu se pot îndeajuns mira de simplicitatea moravurilor acestui monarh, care ieşea întotdeauna fără a fi întovărăşit, parcă ar fi fost un om ca oricare altul, ceea ce în capul celor ce sînt ca toată lumea nu poate încăpea, "într-o zi, de dimineaţă, numai ce-a ieşit pe poarta despre grajduri, pe jos, numai cu trei slugi ofiţeri, şi a mers pînă la mînăstirea Trei Sfetitelor, tot pe jos". Dar, firește, prinzînd Voda de veste, i s-a trimis careta, în care urcîndu-se apoi, ţarul cutreieră pe rînd principalele biserici ale Iaşilor: Mitropolia, Sfîntul Niculai şi Golia. Aceasta din urma îi placu cel mai mult şi chipurile înţelegator în de-ale artei spuse de ea că "are trei feluri de meşteşuguri: leşesc,grecesc şi moschicesc, şi mult laudă împaratul lucrurile, chipul şi toate obiceiurile moldovenilor, şi încă şi dobitoacele acestui pamînt, zicînd ca sînt frumoase". Pe cînd petrecea astfel Dumitraşcu Vodă cu înaltul său oaspete, Doamna Casandra "în casa mică" avea cinstea, şi poate neplăcerea, să găzduiască pe Ecaterina, nevasta ţarului. "Această femeie", zice Markgrava de Bayreuth, "era mică, îndesată, foarte oacheşă, slută şi fără farmec. Ajungea să te uiţi la ea, pentru a înţelege de unde se trage. Ai fi luat-o o comedianta germana. Rochia ei o fi cumparat-o de la un telal. Purta vreo 6 decoraţii şi tot atîtea icoane, care spînzurau de gît de-a lungul rochiei cînd mergea, credeai ca vine o vacă: toate decoraţiile zăngăneau ca zurgălaii".

În adevăr, această femeie, fosta ibovnică a lui Petru cel

Mare, de scurt timp soţia lui, în curînd împărătească, şi mai tîrziu autocrată a tuturor Rusiilor, era o ţărancă din Estonia. Mamă-sa fusese o sclavă şi tatăl ei unul din mulţi. O chemase Marta, fusese servitoare la Marienburg, se măritase la 18 ani cu un soldat suedez, care cîteva zile după nuntă muri în război, fu ea însăşi făcută prizonieră de către armata rusă a generalului Bauer, intră din nou servitoare în serviciul acestui general, trecu din mîinile lui într-ale mareşalului Seremeîev, şi de la acesta la Mensicov, a cărui soarta semăna cu a ei, devenit general şi prinţ din calfă de cofetar ce fusese. În casa lui Menşikov o văzu întîi împaratul prin 1708. Mică, groasă, neagră, slută, trebuie totuşi să fi avut farmecele ei, căci altfel n-ar fi plăcut atîtor bărbaţi. Adevărat că toţi erau militari, de la soldatul suedez din 1702 la împăratul rus din 1706, şi se zice că-i prindea pe toti în laţ prin firea milităroasă ce avea ea însăşi, prin energia şi curajul ei. Carte nu ştia, dar călare mergea ca un dragon. Petru cel Mare se amoreză de ea, şi, divorţat fiind de prima lui soţie, o luă în căsătorie, botezînd-o ortodoxă, din luterană ce fusese şi schimbîndu-i şi numele din Marta în Ecaterina. Împărătească o făcu abia mai tîrziu, iar dupa moartea bărbatului ei, ea va lua puterea imperială în mînă sub numele de Ecaterina I. Întîlnirea din Iaşi între aceste doua femei atît de deosebite, Ecaterina cea urîtă, crescută ca o servitoare, si frumoasa Casandra Cantemir, cu educaţia ei de domniţă, i-a impresionat pînă şi pe cronicarii noştri. Doamna Casandra fusese crescuta întîi la Curtea lui Şerban Vodă în

București, în preajma acelor boieri Cantacuzino, cilibii si spudei, care învaţaseră carte la Padova şi la Roma; trecu, dupa moartea tatălui ei, la Braşov, unde maică-sa Doamna Maria, îi dete o foarte îngrijită creştere; şi, în sfîrşit, ca soţie, şi-a desăvîrşit cunoştinţele sub îngrijiirea profesorilor de la Academie, îndeletnicindu-se, alături de soţul ei, cu istoria, cu muzica, cu arta.

Ecaterina lui Petru cel Mare nu ştia nici măcar să scrie şi să citească. Ce puteau aceste două femei vorbi împreuna? Ele s-au ospătat numai şi şi-au făcut daruri.„Un left de aur, cu lanţ şi pietre scumpe, i-a pus împărăteasa Doamnei lui Dumitrascu Voda în grumaz". Totuşi, aceasta întîlnire prezintă pentru noi mare interes. Căci atunci, la Curtea din Iaşi, a văzut Ecaterina pentru întîia dată pe mica odraslă a Doamnei Casandra, pe domniţa Maria, o fetiţă de unsprezece ani, pe care împărăteasa o fi mîngîiat-o şi sărutat-o, fără a bănui ca va deveni ea, peste cîţiva ani, cea mai periculoasă din rivalele sale.

Dimitrie şi Casandra Cantemir aveau, în acea dată, şase copii, doua fete şi patru băieţi. Maria era cea mai mare. Era şi cea mai frumoasă, cea mai deşteaptă, cea care, în privinţa învăţăturii, promitea să calce pe urmeie tatălui ei. Foarte ambiţioasă, ea era cît pe aci să ia locul Ecaterinei pe tronul imperiului moscovit. O soartă adversă n-o ajută, precum vom vedea în curînd. Petru cel Mare rămase în Iaşi trei zile, de sîmbată pînă marţi, 24 la 27 iunie. Apoi porniră cu toţii, ruşi şi moldoveni, la Ţuţora pe Prut, unde împăratul, miercuri în 28, ospătă pe Vodă şi pe boierii lui,

şi-i îmbătă cu şampanie, iar peste noapte "n-au scăpat fără pagubă mai nici un boier, nefurat de muscali, cui pistoale, cui rafturi, cui epingele", se tînguieşte Nicolae Costin, logofătul.

Cîteva zile mai tîrziu, duminica 8 iulie, avu loc bătălia de la Stănileşti, pe care moscoviţii, obosiţi şi înfometaţi, o pierdură, punînd pe împăratul lor într-o mai proastă situaţie decît fusese Carol al XII-lea la Poltava. De n-ar fi fost energia Ecaterinei şi tembelismul turcilor, ţarul ar fi putut fi făcut prizonier cu întreaga lui armata. S-a încheiat o pace (îl luhe) destul de onorabilă faţă de marea înfrîngere ce suferise împăratul, căruia i se dete voie de a se întoarce în Rusia, cu condiţiunea să predea serskirului pe Domnul Moldovei. Petru nu se învoi. Ascunse pe Cantemir în chiar butca nevestei lui, spunînd ca nu-l poate găsi, şi apoi îi dete drumul să meargă la Iaşi pentru a-şi lua Doamna, copiii, servitorii şi boierii ce urmau să-l întovărăşească în pribegia lui.

Sîmbata seara, la 15 iulie, a sosit Cantemir la Iaşi, şi pînă luni în 16 isprăvise încărcatul averilor fugarilor, cu care apoi, toţi laolaltă, ieşira din oraş, trecură Jijia pe la Popricani, şi la Zagrancea se întîlniră cu Petru cel Mare. Niciodată, de la începuturile acestui neam oropsit, de la trecerea munţilor din Maramureş în Moldova sub Bogdan Vodă nu mai fusese o bejenie atît de mare, ca cea din 1711.

”Peste 4000 de suflete, popor moldovenesc, sînt nevoiți astăzi, pentru credința creștină, să-și lase țara și să vie în împărăția rusească”, scrie Dimitrie Cantemir el însuși, într-un raport către țar.

(Din vol. C. Gane, Trecute vieți de doamne și domnițe, pg. 387-390)

Rainer Maria Rilke

Întâia elegie

Cine, dacă-aș striga, m-ar auzi
dintre ale îngerilor cete? Chiar daca vreunul
m-ar alipi deodată de inimă: aș pieri
de strășnicia mai puternicei lui firi. Căci frumosul nu-i
decît pragul înspăimîntătorului si-l îndurăm anevoie
și peste măsură, așa cum e, ne înminunează fiindcă,
nepăsător, nu ne-nvrednicește să ne dea pierzării.
Orișicare înger e înspăimântător.

Deci, mă-nfrînez și-mi înec într-un suspin întunecat
ademenitoarea chemare. Ah, de cine ne este, la urma
urmelor, îngăduit
a ne sprijini? De îngeri nu, de oameni, nu,
iar iscusitele animale își dau de pe acuma seama
că nu suntem în largul nostru în lumea
pe care am tălmăcit-o. Ne mai rămîne, poate,
vreun copac, să-l revedem, zi după zi, pe-o dungă
de colină; ne mai rămîne strada ce ieri am străbătut-o
și răsfățata unei deprinderi, credință ce și-a aflat

un cuib pe lîngă noi şi a rămas astfel şi nu a mai plecat.
O, dar noaptea, noaptea, cînd vîntul răsplin de largul
lumilor îţi scurmă chipul — cui nu-i rămîne ea, rîvnita,
blînd dezamăgitoarea,
inimii stinghere tovarăşa de trudă şi nesomn?
Îndrăgostiţii, oare, îi simt şi ei povara?
Înlănţuindu-se, ah, ei îşi ascund unul altuia soarta.
Cum, încă tu nu o ştii? Svîrle din braţe golul
către spaţiile ce respirîndu-le ne-ngînă; poate că păsările
văzduhul lărgit îl simt cu un sbor mai lăuntric.

Într-adevăr, primăverile avut-au trebuinţă de tine.
Stele-au sclipit înspre tine aşteptînd să te înfioare.
În trecut s-a-nvolburat un val ce vroia să te legene, sau
cum treceai pe dinaintea unei ferestre deschise, o vioară
ţi se dărui. Toate acestea fost-au menire.
Dar, cum i-ai răspuns? Nu erai tu mereu
încă risipit în aşteptarea-ţi, ca şi cum totul
ţi-ar fi vestit o iubită? (Unde să-i dai adăpost
cînd mari străinele gînduri îţi vin şi se duc
şi ades rămîn în zăcătorile nopţii?)
De te încinge dorul, cîntă iubitoarele.
Vestita lor simţire mai poate încă mult spori în nemurire.
Cîntă pe cele — soarta aproape că le-o rîvneşti — părăsite,
ce nespus mai iubitoare te-ntîmpină decît celelalte,
ostoitele. De la-nceput, mereu, reînnoieşte de neîmplinita
slăvire.
Dă-ţi seama: eroul nu moare niciodată, chiar prăbuşirea
îi este prilej de a fi: cea din urmă-i naştere.

Pe iubitoare însă, istovita fire înapoi le soarbe în sine,
ca şi cum, a doua oară, puterile ei nu le-ar mai putea
izvodi.
La Gaspara Stampa, cu gîndul, poposit-ai de-ajuns
ca să menești vreo fată, pe care a părăsit-o iubitul,
să ducă mai departe îmbelşugata pildă a iubitoarei acesteia
simțind: trebuie să fiu asemenea ei?
Nu e sorocul, ca, în sfîrşit, aceste bătrîne dureri
să rodească? Nu-i vremea ca, încă iubind,
să ne dezrobim de ființa iubită, şi, cutremurați, să ne
învingem:
cum învinge săgeata vibrînda coarda ca, adunată toată în
salt, să fie decît ea însăşi mai mult! Căci nicăiri nu-i oprire.

Voci, voci. Ascultă, inimă, cum în vechime
doar sfinții ascultau: că-i ridica năprasnica chemare
de la pămînt; ei, însă, de necrezuții, îngenuncheau mai
departe şi nu luau în seamă: aşa le fu dat să audă.
Departe de tine gîndul că ai putea cumva să înduri glasul
Atotputernicului. Ci Adierea ascult-o, neîntrerupta vestire
înfiripîndu-se din tăcere.
Dinspre morții cei tineri vine o boare în susur spre tine.
Nu ți-a grăit liniştit soarta lor sub bolți de biserici, oriunde
la Roma şi Neapole?
Sau ți s-a-ncrustat în adînc vreo sublimă inscripție
ca aceea de pe tabela din Santa Maria Formosa.
Ce-mi vor? Domol să le înlătur părelnica nedreptate, care
puțin le stânjenește uneori neprihănita mişcare a duhului.

Firește, e ciudat să nu mai locuiești pe pământ,
deprinderi abia dobîndite să le pui deoparte,
să nu mai dai înțelesul viitorului omenesc trandafirilor

și altor lucruri, ce-s făgăduință bogată, fiecare în felul său;
tot ce ai fost în nesfîrșit sfielnice mîini, să nu mai fii,
și chiar propriul tău nume să-l lepezi ca pe o jucărie
stricată. Ciudat, să nu-ți dorești mai departe dorințele.
Ciudat, să vezi cum tot ce se înmănunchia flutură risipit în spațiu.
Iar ființarea în moarte e grea. Mult trebuie să înveți din
nou înainte de-a fi în stare, pe-ncetul, să simți o fărîmă de
veșnicie.
Din parte-le, cei vii greșesc cu toții întru aceea
că osebesc prea mult. Îngerii (se spune) de multe ori
nu știu de colindă printre făpturile celor vii
sau printre morți. Veșnicul fluviu, necontenit, duce-n
vîltoare cu sine prin cele două tărîmuri, vîrstele toate,
copleșindu-le glasul în amîndouă.

Pînă la urmă, cei petrecuți timpuriu nu mai au nevoie de noi.
Lin se desvață de ce-i al pămîntului, cum blînd, pe măsură
ce crești, te desprinzi de la pieptul mamei. Ci noi,
însetoșații după marile taine și care, ades, din cerniri
ne făurim propășire în har —: putea-vom fără ei să fim?
E de-nzadar legenda că-ntîia melodie cîndva se născu,
pustia-ncremenire cutezînd s-o străbată, pentru a-l plînge
pe Linos, și că în spațiul spăimîntat, în care, fulgerător și

pentru veşnicie, un tînăr aproape divin dispăru,
golul se-nvolbură în Undirea ce astăzi
pe noi ne răpeşte, ne dă mîngîiere, ne-ajută?

Traducere: Dan Constantinescu

Rainer Maria Rilke

Elegia a cincea

(dedicată doamnei Hertha Koenig)

Spune-mi, cine sunt ei, Rătăcitorii, aceștia puțin
mai efemeri decât noi, aceștia care de timpuriu dau năvală,
grăbiți pentru cine, - de dragul cui, repeziți de o voință
mereu
nepotolită? Îi înșfacă, îi aruncă,
îi stoarce, îi încovoaie și iarăși îi prinde; ca și cum aerul
ar fi unsuros, mai neted, ei lunecă-n jos
pe covorul ros și tot mai subțiat de necontenitele lor
salturi,
pe acest covor pierdut undeva în văile lumii.
Lipit ca un plasture, ca și cum cerul mahalelor
ar fi rănit în acel loc pământul.
Și abia, iată, ridicați în picioare,
luând acolo chipul majusculei primordiale
a prezenței..., de-ndată de asemeni bărbații
cei mai puternici sunt rostogoliți iarăși,
ca dintr-o joacă, îl înșfacă neîncetat,
precum August cel tare, la masă,
o farfurie de cositor.

Ah! și-n jurul acestui centru,
trandafirul contemplării:

înflorește și se scutură. În jurul
acestui șteamp - pistilul - care, atins de propriu-i
polen al înfloririi, leagă din nou părelnicul fruct
al nemulțumirii, fără ca el niciodată s-o știe, -
nemulțumire schițând un ușor surâs prefăcut
și lucind cu subțirea sa coajă ce stă să se frângă.
Și-acolo, veștejitul, zbârcitul halterofil,
care-acum, bătrân, bate doar toba,
scufundat în pielea-i atât de largă
că pare-a fi încăput altădată doi oameni, iar unul
ar zăcea deja în cimitir, în timp ce celălalt,
aici, i-ar supraviețui, surd și uneori puțin rătăcit
în pielea sa văduvită.

Bărbatul cel mai tânăr însă, dimpotrivă, -
ca și cum ar fi fiul unei cefe și al unei călugărițe, - solid
și bine-mplinit, în întregime numai mușchi și naivitate.

O, voi,
de care o suferință, ce copil încă era,
se amuza ca de o jucărie,
în una din lungile-i convalescențe...
Și tu, cel care într-o cădere
așa cum numai fructele o cunosc, tu care
fără a fi dat în pârg, zilnic de sute de ori te desprinzi din
pomul mișcării făurite de ele toate (și care, mai iute ca
apa, străbate-ntr-o clipă primăvara, vara și toamna) -
tu care cazi și te izbești de mormânt:
uneori, într-un scurt interludiu, pe fața ta

o icoană-a iubirii la naștere, mamei tale, rarei ei duioșii menită;
totuși, de-a lungul trupului tău,
uzat până la a nu mai avea relief,
acel chip sfios de-abia înfiripat se rătăcește, se pierde...
Și iarăși
bărbatul și-a lovit palmele pentru un nou salt și înainte ca pentru tine
o durere să devină vreodată mai deslușită,
aproape de inima ta mereu galopând, arsura din tălpi suind,
preîntâmpină izvorul suferinței tale, și dintr-o dată
în ochii tăi izbucnesc trupeștile lacrimi.
Și totuși, orbește,
surâsul ...

Îngere! o, culege, ia în mâinile tale această delicată
floare de leac. Adu o glastră, păstreaz-o! Așaz-o printre
acele bucurii nouă încă nedeschise: și pe grațioasa urnă
slăvește-o cu o înflorită, înaripată inscripție:
"SUBRISIO SALTAT"
Apoi tu, fermecătoareo,
tu, ocolită tăcut
de cele mai încântătoare bucurii. Poate că
franjurile tale se bucură pentru tine -,
sau pe sânii tăi zvâcnind de tinerețe
mătasea de un verde metalic
infinit răsfățată se simte și nimic nu-i lipsește.
Tu, mereu altfel, pe toate talerele șovăitoare

ale echilibrului, oferind fructul seninătății
în plină lumină sub umeri.

Unde, o, unde e locul - îl port în inimă -
unde ei sunt încă departe de a putea ,
unde încă unul de pe celălalt
căzând, ca într-un neizbuit salt
a două animale stângaci împerecheate; -
unde greutățile sunt încă apăsătoare,
unde pe vergile zădarnic învârtindu-se,
farfuriile încă se clatină ...

Și dintr-o dată în acest trudnic Niciunde, dintr-o dată,
locul cu totul negrăit, unde Preaputinul pur
de neînțeles se preschimbă și brusc
zvâcnește în acel Preamult golit.
Acolo unde socoteala cu nenumărate cifre
iese din număr și-n nimic se preface.

O, piețe, o! piețe-n Paris, nesfârșită scenă de spectacole,
unde modista, Madame Lamorte,
împletește și răsucește și țese
drumurile fără odihnă ale pământului,
panglicele fără capăt
din care născocește mereu alte noduri și funde și flori,
cocarde, fructe artificiale
- toate cu false culori -
pentru pălăriile de iarnă ale destinului, vândute la preț
redus.

.....

Îngere! ar fi un loc - dar pe care noi nu-l cunoaștem -
și acolo, pe un covor inefabil, îndrăgostiții
ce nu pot nicicând să ajungă aici la totala-mplinire,
și-ar dezvălui cutezătoarele, înaltele icoane ale inimii lor
avântate, turnurile voluptății,
scările lor nicicând pământu-atingând, ci doar tremurător
sprijinite una de alta, - și ar putea
în fața spectatorilor din zori, nenumărații morți tăcuți:
mereu ascunșii, de noi neștiuții,
micii lor bănuți de fericire, valoroși în eternitate,
cu-adevărat
înaintea celor doi surâzând în sfârșit
pe alinatul covor?

Trad. George Popa

Ion Barbu

„Există o treaptă de experiență poetică, de la care versul se dovedește a fi rigoare și fervoare, nu interjecție dezvoltată ori celebrare mai mult sau mai puțin armonioasă". Acesta este crezul poetic al celui care a fost și este un poet destul de inaccesibil pentru marea majoritate a publicului cititor. Și, cum să nu fie așa discursul unui poet care care nu poate fi încadrat în nici una din formulele poetice cunoscute de istoria literară de la noi. Caz unic, poezia lui Ion Barbu reprezintă esența ultimă a poeticului, transcendere a realului către un spațiu de esență muzicală ce presupune „puritatea și răceala ghețarului", rigurozitatea geometrică a gestului, detașarea totală de afect.

Ion Barbu este pseudonimul literar al matematicianului Dan Barbilian și numele purtat de bunicul acestuia, maistru zidar, mahalagiu din „Omul de piatră". S-a născut la Câmpulung Muscel, la 19 martie 1895. Studiază matematica în țară și în Germania, profesând până la sfârșitul vieții, 11 august 1961, la Universitatea din București. A debutat la „Sburătorul" lui Lovinescu, neavând curaj să-l amestece pe geometru în poezie, sub pseudonimul Ion Popescu. „Mă stimez mai mult ca practicant al matematicilor și prea puțin ca poet și numai atât cât poezia amintește de geometrie,"afirma poetul într-

un interviu. Începutul relației sale cu Euterpe, purtătoarea flautului dublu al Eladei, stă sub semnul ludicului. Astfel că traducerea unei poezii a lui Baudelaire i-a deschis apetitul pentru discursul liric pe care în final îl consideră ca pe o prelungire a geometriei, deși sunt voci care afirmă că poetul e de departe deasupra matematicianului. Luând contact cu poezia suprarealiștilor o consideră „iremediabil ratată"deoarece nu reușește să depășească contingentul- „poezia este o atitudine de vis și extaz, iar lumina visului e ca o fulgurație, spune Barbu. Obsedat fiind de lumină, îl consideră pe Rembrandt primul suprarealist preocupat de lumina imanentă.

La baza discursului poetic barbian stă oda pindarică, cea care duce către firele nevăzute ale începuturilor poeziei. Pornind de la explicațiile date de însuși poetul, opera sa lirică are patru stadii: parnasian, balcanic, expresionist și cel al poeziei pure. Astfel de la Grecia simplă, plină de viață, trece la una turcită, balcanizată, apoi la Grecia dionisiacă – fază incipientă a eroticului, ca în final, să ajungă la Grecia apolinică – cea a Cântului absolut, al eufoniei în zbor, o „încercare mereu reluată" de înălțare la modul intelectual al Lirei.

Hugo Friederich afirma existența unor limite în interpretarea actului poetic, exegetul trebuind să se oprească mai cu seamă asupra „tehnicii de expresie". De aceea voi creiona doar câteva elemente ce deschid calea interpretărilor poeziei lui Ion Barbu.

Prima fază a poeticii barbiene este reprezentată prin ciclul de versuri publicate în Sburătorul, versuri de formă parnasiană. Folosind un material de natură cosmică, poetul înclină mai degrabă către romantism amestecat cu delirul dionsiac al expresioniștilor.

„Sub înfloriții arbori, sub ochiul meu uimit,/Te-ai resorbit în sunet, în linie, culoare,/ Te-ai revărsat în lucruri, cum în eternul mit/Se revarsă divinul în luturi pieritoare." (Umanizare) Poezia din această fază e o încercare umanizare a scenariului misterelor din Eleusis, erudiția și cultura trecând înaintea invenției poetice. Spre deosebire de Blaga, ale cărui trăiri dionysiace se puneau în slujba realizării eului individual plenar, Ion Barbu aderă mai degrabă la acea ultimă fază decadentă a misterelor, corespunzătoare unui Dionysos bahic.

Următoarea treaptă în poezia lui Barbu o reprezintă cea antonpannescă sau balcanică a cărei temă fundamentală este Moartea și Somnul. Ciclul "Isarlâk" conține poezia unei lumi în declin ce-și consumă spasmele într-un timp nedeterminat. Simbolul acestei lumi este Nastratin Hogea „ușuratul Hoge, mereu soitariu" posesor al inițierii prin care poate salva o lume în care „În loc de aur, pieptul acelui trist Argos/ Ducea o lână verde de alge năclăite" (Nastratin Hogea la Isarlâk)

"Domnișoara Hus" e un poem de un pitoresc exterior: eroina apropiată Penei Corcodușa a lui Mateiu Caragiale închipuie idealul feminin al acestei lumi „la mijloc de Rău și Bun". Din Levantul decadent, poetul

recrează prin sublimare, ridicând apatia, indolența și mizeria la rang de valori, o nouă Cetate „Ruptă din coastă cu soare!" care „Trebuie să înflorească:/
Alba/Dreapta/Isarlâk"

Elementul modern din aceste versuri îl constituie tonul gros și buf, ecou al faptei creatoare înregistrat cu un „surâs fonf al Creatorului".

Cu "Uvenderode", de fapt, inaugurează hermetismul propriu-zis- într-o poezie ce se subsumează viziunii ontologice asupra Erosului: un Luceafăr feminin- în încercarea de inițiere intelectuală a limitatului, sub dominația triumfală a Soarelui. Increatul este locul fără hotar din care vremea încearcă în zadar să se nască. Adevărat spectacol magic "Riga Crypto și lapona Enigel" amintește de poemul lui Coleridge "The Rime of Ancient Mariner". Tema acestei balade fiind tragicul unei iubiri de neatins rezultată din incompatibilitatea lumilor celor doi protagoniști-spirituala laponă Enigel și increatul Rygă Cripto. „Că-i greu mult soare să îndure/ Ciupearca crudă de pădure,/ Că sufletul nu e fântână/ Decât la om, fiară bătrână,/ Iar la făptură mai firavă/ Pahar e gândul, cu otravă,/

În "Oul dogmatic" se cântă creația. Oul ca sumă și rezumat palpabil, al lumii, palat de nuntă și cavou, cel în care sălășluiește pacea-ntâie a lumii, acolo unde moartea germinează în viață . În lirica sa Ion Barbu închipuie existența a trei trepte de cunoaștere ce înainteză în spirală

către absolut. Pornind de la eros ajunge la faza intelectuală ca în final să descopere Poezia. „An al Geei, închisoare,/ Ocolește roatele interioare:/Roata Venerii/ Inimii/ Roata capului/ Mercur/ În topire în azur,/ Roata Soarelui/Marelui." (Ritmuri pentru nunțile necesare)

A patra și ultima treaptă conține o poezie a geometriei în zbor. Simbolurile se ermetizează: "Există o treaptă de experiență poetică, de la care versul se dovedește a fi rigoare și fervoare, nu interjecțiile dezvoltate ori celebrare mai mult sau mai puțin armonioasă." Este o poezie cu obiect așa cum însuși poetul susține. Să remarcăm aici limbajul poetic univoc care cere o instruire adâncă cititorului, diferit de obscuritatea poeticilor moderne de azi ce se lasă interpretate la infinit. Poarta de intrare în acest ținut rarefiat al liricii barbiene e îngustă și cere inițiere. Ne aflăm aici pe ultima treaptă a visului precum în poezia lui Poe în care poetul inspirat „dezvăluie oracular formele arhetipale ale universului. În "Joc secund", poetul e tributar poeziei clasice care l-a fascinat. „Jocul secund e reflectarea ideală și spiritualizată a cosmosului în conștiință", spune Lovinescu. Așa cum imaginile se reflectă în oglindă, tot așa și lumea se răsfrânge în conștiința poetului. El nu reproduce imaginile întocmai, ci transformate în spirit. Astfel că în redactarea primelor ermetizări intervine matematicianul, care folosindu-se de procedeul algebric al substituției, cuvântul e învăluit de mister. Este un ermetism de procedeu, nu unul de substanță. Materia lirică purificată, sublimată are

ca rezultat inovarea poeziei prin „înlocuirea simţurilor şi instaurarea Intelectului." Astfel încât aşa cum afirmă Marin Mincu, „Poetul a rămas învingător pe terenul Poeziei" - „Nadir latent! Poetul ridică însumarea/De harfe resfirate ce-n zbor invers le pierzi/ Şi cântec iztoveşte:ascuns, cum numai marea,/ Meduzele când plimbă sub clopotele verzi." (Joc secund)

Ion Barbu şi-a negat de fiecare dată modernismul în care cu un oarecare simplism era încadrat. Şi aşa cum însuşi spune a fost şi rămâne un clasic care a reuşit cum nimeni altul să surprindă însăşi muzica sferelor. Pentru că într-adevăr abstractul poeziei clasice e unul de conţinut, e un abstract „a posteriori", acel curent de gânduri şi de emoţii orfice. Ca şi Moreas, Ion Barbu creează propria Grecie la fel de profundă ca aceea pe care doar Nietzsche putea s-o pătrundă: „Ţi-am împletit suprema cunună de tristeţe,/Să te înalţi mai gravă în cadrul tău de-azur/Iar seara să-ţi umbrească înalta frumuseţe Şi astfel întregită să-atingi Acordul –Pur." (Ţi-am împletit...)

Deşi a susţinut tot timpul existenţa poeziei ca pe un „violon d' Ingres" între preocupările sale - matematicile fiind marea lui dragoste- discursul poetic al lui Ion Barbu rămâne unic în spaţiul liric românesc şi european. „Toate formulările mele merg către formularea clară şi melodioasă, către construcţia solidă a clasicilor. Un duh rău s-a amestecat şi-a voit , dimpotrivă, să mă realizez

într-un fel de îngânare şi sugrumare, de precar tunel fără ieşiri....” (Ion Barbu)

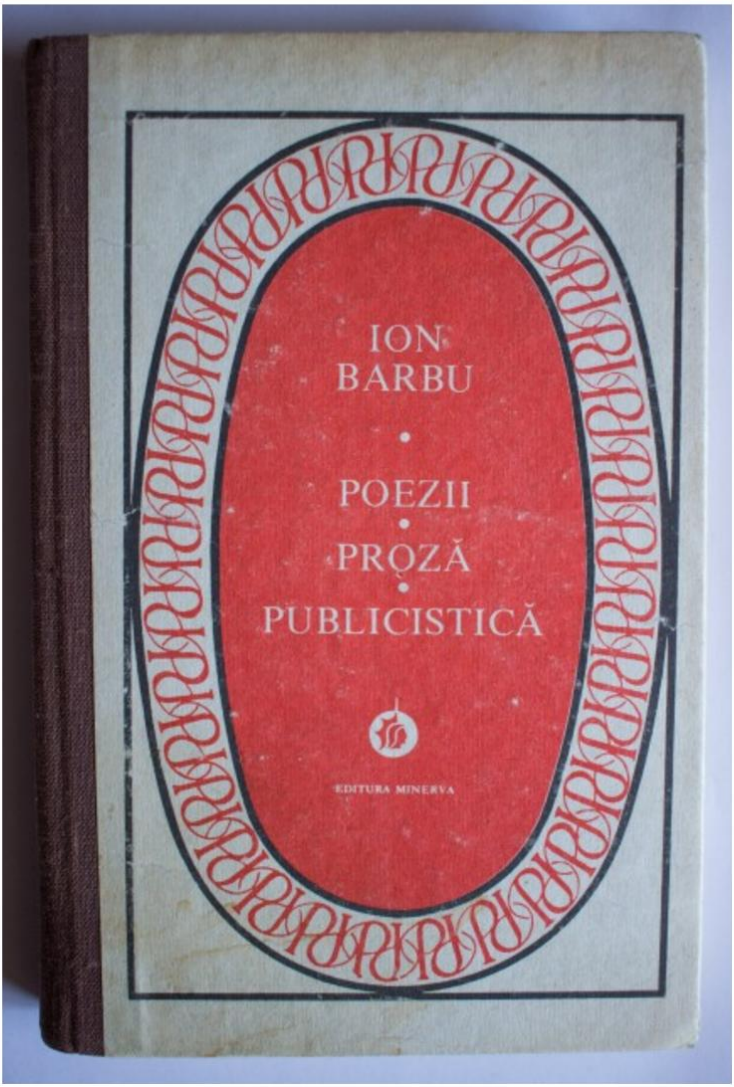

Haruki Murakami

La sud de graniță, la vest de soare

Romanul lui Haruki Murakami e scris în cel mai pur stil occidental. Un stil simplu, plin de acurateţe, fără prea multe sensuri oculte, în consecinţă, cartea este uşor de citit. Din punctul meu de vedere, e un roman de vacanţă care poate fi citit pe nerăsuflate. Am văzut câteva cronici în care se afirmă că este un roman de dragoste. Eu cred că, mai degrabă, e un bildungsroman, un roman al formării, în care personajul Hajimo este urmărit din copilărie până la maturitate, prin prisma iubirilor sale, începând cu acea iubire-prietenie dintre Hajimo şi Shimamoto şi până la iubirea de adult. Cele două personaje vor să acrediteze, mai târziu, ideea că între ei ar fi existat iubire, la vârsta la care acest sentiment nu este bine definit. De fapt, totul se reduce la căutarea acelui Paradis pierdut care nu poate fi refăcut prin reîntâlnirea adulţilor. La maturitate, cele două personaje aveau alte mentalităţi, alte sisteme de valori după care îşi trăiau viaţa. „Când am cunoscut-o, aveam doisprezece ani şi nu ştiam încă ce înseamnă dorinţă trupească, deşi mărturisesc că mă intereseau oarecum sânii ei şi ceea ce se ascundea sub fusta ei", spune Hajimo." Dar, numai atât. Este vorba, pur şi simplu, despre o prietenie dintre doi copii care se simt

bine împreună. Nu știu cât de îndrăgostit a fost, sau nu, Hajimo, de vreme ce a uitat-o pe Shimamoto, pentru Izumi, iubirea lui din adolescență. Iubire, pe care, la fel, nu pune prea mare preț. Mult mai atrăgătoare și mai interesantă o găsește pe verișoara acesteia, cu care o înșală. Se pare că din această relație singura afectată va fi Izumi, care-și pierde încrederea în oameni pentru totdeauna.

Tânărul Hajimo ajunge să se căsătorească, din dragoste, spune el, și să facă și doi copii pe care-i iubește ca pe ochii din cap. Viața tihnită de familist începe la un moment dat să nu-l mai mulțumească, așa că se mai delectează când c-o aventură, când cu supravegherea celor două baruri al căror proprietar devenise. Totul până în momentul în care în viața lui reapare Shimamoto. "În lumea aceasta, spune Shimamoto, există lucruri lucruri pe care le poți schimba, altele care nu pot fi schimbate. Iar scurgerea timpului face parte din a doua categorie."

Conștienți că relația pură și neatinsă din copilărie nu poate fi reînnodată de acolo de unde a fost lăsată, amândoi încearcă imposibilul - o reîntoarcere în timp. În stil proustian, ascultând discul cu Nate King Cole pe post de madeleină, trăiesc cu speranța că lucrurile pot fi continuate de acolo de unde au fost lăsate, fără să ia în considerație experiența care atârna destul de greu în spatele fiecăruia De data asta, Hajimo se îndrăgostește trecând totul prin filtrul adultului care găsește împlinirea

iubirii doar prin consumarea iubirii fizice. Finalul acestei relaţii este acoperit de mister şi seamănă foarte mult cu acele finaluri din povestirile fantastice ale lui Mircea Eliade. Nici măcar nu-i sigură existenţa personajului Hashimoto, atâta vreme cât din legătura celor doi n-a rămas nici cea mai vagă umbră şi, atâta vreme cât Hajimo poate face calea întoarsă către ceea ce lui îi oferea siguranţă şi stabilitate, viaţa de dinainte de întâlnire.

Romanul lui Murakami este oglinda fidelă a lumii în care trăim şi-n care fiecare îşi consumă îndrăgostirile, fără ca vreodată să găsească adevărata iubire. Căci iubirea nu înseamnă toate aceste "iubiri", toate aceste extaze cărora individul modern le cade pradă, dar în interiorul cărora poate trece cu uşurinţă de la una la alta. „Iubirea spune Ortega Y Gasset este acel sentiment prin care o fiinţă rămâne ataşată o dată pentru totdeauna şi total altei fiinţe într-un fel de altoire metafizică." Ceea ce aici, nu este cazul.

Deşi titlul, "South of the Border West of the Sun", ar putea să inducă ideea unei iubiri romantice, aflată la „vest de soare", părerea mea este că, de fapt, Hajimo este îndrăgostit de dragoste. Are Stendhal o teorie în care afirmă că, sufletul apt de iubire suferă un proces de înnobilare aşa cum, dacă, într-una din minele din Salzburg se aruncă o ramură de arbust, a doua zi apare transfigurată de cristale irizate care o fac să semene cu o broderie în relief. Tot aşa, imaginea copilei Shimamoto a supravieţuit

în interiorul sufletului tânărului Hajimo, acoperindu-se încet-încet cu suprapuneri de imagini dantelate creând un chip desăvârșit, aproape de perfecțiune. În timp, a devenit obsesie, dizlocând orice alte sentimente aflate în mentalul eroului nostru.

Finalul romanului este foarte bine ales. Oricât au încercat cei doi protagoniști să retrăiască aceleași stări de plenitudine trăite în copilărie când ascultau discul lui Nat King Cole sau alt disc cu muzică clasică, nu pot decât să constate decesul unui sentiment pe care l-au crezut a fi iubire. „Acel ceva special care mă impresionase mai demult s-a dus, constată Hajimo. Recunosc și acum că este dor o melodie frumoasă, dar atât. Nu am de gând să mă agăț de o melodie frumoasă care nu mai trăiește”

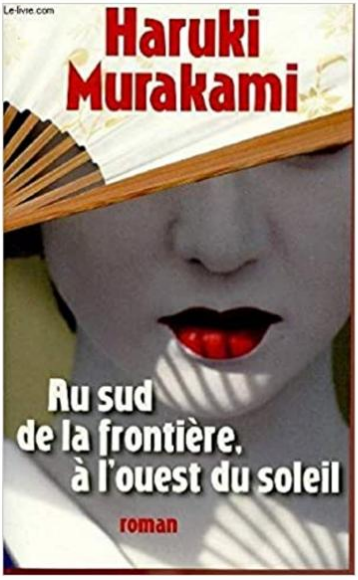

Alexandu Paleologu

Despre prietenie

Probabil că marile prietenii, cum a fost cea dintre Caius Laelius și Scipio Aemilianus, al cărei elogiu îl face Cicero în De amicitia, erau și atunci destul de rare, poate tot atât de rare ca în zilele noastre și ca întotdeauna. Vestitele și exemplarele cupluri de prieteni ca Damon și Pithias sau Harmodius și Aristogiton, care au existat istoricește, pentru a nu mai pomeni pe cele legendare ca Ahile și Patrocle sau Oreste și Pilade, erau, ca și cel care i-a inspirat lui Cicero cunoscutul dialog, cazuri cu totul excepționale: au și fost reținute ca atare în amintirea omenirii. Firește că asemenea prietenii s-au legat și se pot lega și între oamenii obscuri, dar experiența și judecata ne spun cã numãrul lor nu poate fi decât o minoritate. Marea prietenie e fără îndoială tot așa de puțin obișnuită ca marea dragoste. Ca și aceasta, ea nu e un fenomen natural, ci unul de cultură, adică un produs al spiritului, care, potențând o pornire spontană și sporadică (gr. sporadikos: împrăștiat: în cazul dragostei, instinctul perpetuării, în cazul prieteniei, sociabilitatea), o transformă într-un sentiment concentrat, conștient și continuu. Așa cum toți oamenii au, mai mult sau mai puțin, o viață sentimentală, dar cei mai mulți ignoră marea iubire chiar dacă-și închipuie că au parte de ea, toți avem relații mai mult sau mai puțin preferate cu unii din

semeni.

Dintre aceştia unii ne devin apropiaţi şi intimi, pe temeiul plăcerii şi folosului material sau, ca să ne exprimăm mai frumos, al —"afinităţilor elective". Dar câte din aceste prietenii nu rezistă decât fiindcă nu au avut prilejul verificării printr-o probă severă şi eliminatorie? Câte nu se desfac pur şi simplu prin schimbarea domiciliului sau locului de muncă? Şi câte rezistă unei lungi absenţe, câte nu sunt foarte uşor înlocuite? În ce mă priveşte, am avut, e drept, bucuria să mă întâlnesc în străinătate, după decenii de despărţire şi fără să ne mai fi scris, cu doi buni prieteni din prima tinereţe, cu care am regăsit imediat aceeaşi înţelegere perfectă şi cordială de odinioară, chiar mai profundă mulţumită maturităţii. Dar am văzut în jurul meu cum schimbările pe care timpul le aduce în cadrul existenţelor noastre fac să treacă în uitare persoane cu care am avut, probabil chiar ani de zile, obiceiul să ne petrecem răgazurile împreună: ne erau şi le eram de fapt destul de indiferenţi.

Deşi, cum spuneam, nu cred că proporţional prietenia era mai puţin rară în vechime decât azi, e totuşi foarte probabil că în societatea modernă alegerea prietenilor, cât şi relaţiile cu ei sunt mult mai întâmplătoare decât în epocile trecute, din cauza aşa-numitului "ritm al vieţii", adică a organizării ocupaţiilor şi a "timpului liber". însăşi expresia aceasta, pe care lumea veche nu o cunoştea şi care a apărut cam o dată cu taylorismul şi ca un efect al acestuia, implică faptul că o

parte însemnată a timpului, deci a vieţii oamenilor, nu e liberă, iar pe cealaltă se grăbesc s-o "omoare", scop în care se inventă şi proliferează pe scară din ce în ce mai mare divertismente standardizate. Paraziţii sociali al căror timp e în întregime "liber" îl... " omoară " în întregime, ceea ce înseamnă în definitiv că-şi anulează totalmente existenţa (or, între inşi cu existenţe nule nu se pot întemeia prietenii reale). în ziua de azi, timpul zis "liber" e folosit îndeobşte pentru aşa-numita "deconectare", care nu înseamnă propriu-zis altceva decât suspendarea sau obliterarea oricăror preocupări reale, deci iluzie şi inconştienţă mai mult sau mai puţin organizate. În consecinţă, prieteniile au şi ele acest caracter şi se revine la relaţii superficiale, dacă nu şi efemere, respectivii prieteni fiind de fapt simpli parteneri de week-end, bridge şi celelalte. Pe de altă parte, ocupaţiile devenind din ce în ce mai specializate, prieteniile sunt de obicei ocazionate de "specialităţi": medicii între ei, inginerii între ei, economiştii, scriitorii, avocaţii, militarii, pictorii etc., între ei (cu toţii, la rândul lor, diferenţiaţi pe specialităţile tot mai distincte din sfera profesională: chirurgi, electronişti, dramaturgi şi aşa mai departe). Şi căsătoriile sunt prilejuite mai mult de coincidenţe profesionale decât de alte afinităţi. Durata acestor relaţii, fie amicale, fie conjugale, e şi ea determinată de relativul status quo al împrejurărilor.

Nu e mai puţin adevărat, totuşi, că şi prieteniile ilustre ce se pot arăta ca exemple au fost şi ele, de cele mai

multe ori, între oameni oarecum de aceeași "specialitate", Laelius și Scipio, de pildă. E firesc ca între oamenii ce se consacră unor mari idealuri și acțiuni, în artă, în știință, în politică, să se aleagă prieteni cu afinități personale profunde și durabile. În asemenea cazuri, eventualele disensiuni și rupturi ce pot surveni nu au niciodată decât motive de ordinul credințelor și principiilor și deci prietenia, chiar dacă încetează definitiv, rămâne undeva, în plan ideal, întreagă, iar stima și poate chiar iubirea mutuală, trecând într-un domeniu al tăcerii, nu pot să dispară cu totul. Nu cred deloc că asemenea prietenii erau mai frecvente în lumea antică decât în cea medievală, în cea modernă sau în cea contemporană. Dar e adevărat că în antichitate se punea un preț mult mai mare pe prietenie decât pe dragoste.

Fără îndoială că aceasta se datorează relativului dispreț al anticilor față de femeie, adică mai exact desconsiderării ei în plan social. În Evul Mediu condiția juridică a femeii nu s-a ameliorat aproape deloc, dar cea socială a câștigat enorm prin cultul Madonei și instituția cavalerismului: de aici apariția amorului courtois, idealizat în poezia trubadurilor, în legende ca a lui Tristan sau a lui Lancelot. Mai târziu au apărut filozofii "libertini" și senzualismul, atât filozofic, cât și "galant", apoi romantismul, pe urmă școala naturalistă și în cele din urmă Freud. în toate aceste perioade a dominat interesul față de femeie, văzută alternativ, când ca Madonă, când ca Veneră.

Între timp, în vremea Renașterii, atât datorită recrudescenței interesului pentru antichitate, cât și altor cauze pe care nu e loc să le enumerăm acum, prietenia virilă redevine o temă "culturală", și Montaigne, de pildă, vorbind de prietenia dintre el și Etienne de la Boétie, o tratează în spirit și cu referințe antice. Trebuie să remarcăm că la Grecii antici prietenia virilă făcea loc și așa numitului "amor grec", despre care Montaigne spune: "Et cet`autre licence Grecque est justement abhorée par nos moeurs, laquelle pourtant pour avoir, selon leur usage, une si necessaire disparité d'aages et différence d'offices entre les amans, ne respondoit non plus assez a la parfaite union et convenence qu'icy nous demandons." (Ess., I, cap. XXVIII).

Caracterul ambiguu al prieteniei la Greci apare ca de la sine înțeles în dialogul lui Platon, Lysis sau despre prietenie. Dialogul acesta e plin de arguții sofistice aduse pe de departe pentru a stabili teze practic contestabile, dar filozofic fecunde, în mod obișnuit atribuite lui Socrate de către Platon, cum este cea că prietenia (philia, aproape identică la el cu eros) ar fi năzuința unilaterală a neîmplinitului către împlinire și că deci numai ființa imperfectă iubește, cea perfectă rămânând impasibilă (teză de altminteri amendată foarte subtil chiar de Platon la finele dialogului).

Cu toate arguțiile acestea, nu rareori iritante, dar și stimulatoare pentru inteligență, Platon deduce în Lysis, într-o extrem de frumoasă și subtilă viziune artistică (și

dramaticã în planul mişcării spiritului) esența ultimă a prieteniei, principiul ei generator, care e ideea de Bine. Dar despre prietenie propriu-zis, adicã despre ceea ce înțelegem în mod obişnuit şi efectiv prin acest cuvânt, despre formele şi modalitățile ei ca fenomen concret, social şi individual, aflãm din Lysis prea puțin. Tuturor acestor forme şi modalități le face inventarul complet Aristotel în cărțile opta şi a noua din Etica Nicomahică. Nimic nu e de adăugat, nici de amendat la ceea ce spune Aristotel în această materie (ca şi în aproape toate materiile).

De la început face o afirmație extraordinară, care dacă nu e înțeleasă în spiritul civic, etic şi rațional al filozofiei greceşti şi clasice, riscă să ducă la cele mai funeste consecințe. Anume: legiuitorul înțelept pune mai mare preț pe prietenie decât pe dreptate. Dacă ne gândim la importanța pe care o dă filozofia greacă legiuirii, adică ordinei şi cetății, înțelegem că prietenia e prin excelență tema primordială a filozofiei (ceea ce rezultă în mod evident şi din Lysis). În nici un caz afirmația lui Aristotel nu înseamnă că dreptatea ar putea fi eventual sacrificată de dragul prieteniei, ci, dimpotrivă, că ea decurge în mod necesar din prietenie. Omul fiind prin definiție sociabil (zoon politikon), firește că afinitățile prin care se asociazã cu semenii săi sunt determinante pentru constituirea oricărei comunități. Aristotel spune că toate comunitățile sunt părți ale comunității politice (recte ale cetății) şi că deci aceasta se întemeiază pe prietenie.Dar numai cetatea,

adică societatea civilă, poate asigura dreptatea și numai în cadrul cetății, în care se cristalizează morala ca fenomen individual de conștiință, e posibilă prietenia. Bineînțeles că afinitățile care determină comunitatea umană sunt în primul rând interesele vitale, adică folosul și plăcerea. Aristotel, deși declară că folosul și plăcerea nu confirmă în mod perfect prietenia, fiind supuse fluctuațiilor și nefiind intrinseci și imuabile și pure ca virtutea (adică, după Lysis, binele), care singură consacră adevărata prietenie, le reține totuși ca esențial necesare, chiar dacă nu suficiente. Mânat mai mult de umoare și lipsit de spiritul metodic al Stagiritului, Montaigne, comentându-i acest pasagiu, se pripește cam imprudent să tăgăduiască plăcerii și folosului caracterul de factori determinanți ai prieteniei:*"Car, en général toutes celles (les amitiés n.n.) que la volupté ou le profit, le besoin publique ou privé forge et nourrit, en sont d'autant moins belles et genereuses, et d'autant moins amitiez, qu'elles meslent autre cause et but et fruit en l'amitié, qu'elle mesure*" Părerea că prietenia ar fi "dezinteresată" e un clișeu moralizator lipsit de acoperire: nu există prietenie fără plăcere și folos. Diferența dintre prietenie și formele inferioare, superficiale, de cârdășie, nu e alta decât cea dintre nivelurile de interes (fără a le exclude pe cele elementare, care sunt de la sine înțelese). Butada cinică a lui Bloy:"Je reconnais un ami à ceci qu'il me donne de l'argent" nu e nici meschină, nici nedreaptă. Asistența bănească e, orice s-ar spune, o probă crucială a prieteniei.

Tot Bloy spunea altădată că între prieteni nu se ştie niciodată cine dă şi cine primeşte. Folosul mutual e de toate felurile cu putinţă, valorile de ordin moral şi cele de ordin material intrând într-un joc de compensaţii şi de amestecuri care în cele din urmă menţin un echilibru egal şi constant. Saint-Exupéry spune undeva că prietenul este acela la care nu te sfieşti să baţi în toiul nopţii la uşă strigându-i: "Deschide, sunt eu!". Unui prieten adevărat i se poate cere orice, dar nu i se poate pretinde nimic. De aceea, nimic nu e mai absurd şi mai injust în prietenie decât reproşurile şi întoarcerea serviciilor şi sacrificiilor făcute: acesta e, de altfel, şi sensul afirmaţiei lui Aristotel că între prieteni nici nu e nevoie de dreptate. Prietenia e dreaptă prin ea însăşi, ea e prin excelenţă întruchiparea dreptăţii.

Nu mai puţin şi a libertăţii. Prietenia e una din manifestările esenţiale ale libertăţii, în primul rând fiindcă înseamnă alegere, dincolo de legăturile rudeniei (dar, liberă fiind alegerea, ea poate fi făcută şi înăuntrul acestora). Prietenie înseamnă opţiune manifestă şi constantă, deci o angajare deliberată şi încărcată de răspundere. E deci cu totul străină de orice capriciu şi de regulă nu se declanşează prea spontan (ceea ce nu înseamnă deloc că întâmplarea nu joacă şi în prietenie ca şi în toate lucrurile omeneşti un rol pe care numai cine nu are simţul realităţilor se încumetă a-l nega). Aristotel subliniază de la început că, neputând exista prietenie decât mutuală, ea trebuie să fie manifestă, ştiută nu numai

de cei în cauză, ci de toată lumea. Îmi pare evident că nu pot exista prietenii secrete. O conjurație nu e prietenie propriu-zisă, dar se poate întemeia pe prieteniile existente sau poate da naștere altora care să subziste ulterior. Dar prietenia nu poate fi clandestină: ca act de libertate, ea trebuie să fie pe față, uneori chiar sfidătoare: clandestinitatea e contrariul libertății. (E adevărat însă că "ocultarea", "conjurația", "ilegalismul" sunt, în anumite perioade și împrejurări, singura subzistență a libertății, dar scopul nu poate fi altul decât ieșirea la lumină). Aristotel arată că regimul politic cel mai favorabil prieteniei e democrația, în vreme ce sub tiranie prietenia devine extrem de rară. Tiranii au numai adulatori și sicofanți; ei nu pot avea prieteni și nici tolera prieteniile dintre supuși; fac totul pentru a le ruina, prin insinuarea suspiciunii mutuale, îndemnarea la delațiune, dezbinarea prin tentație și frică. Prietenia e singura forță care, prin simpla ei existență, se opune implicit tiraniei și menține spiritul relațiilor civile în plină oprimare și degradare a virtuților civice. Firește că la atari presiuni nu rezistă decât foarte rare prietenii adevărate. Acestea sunt de asemenea singurele promotoare ale relațiilor civile și în cazul anarhiei.

Prietenia fiind o opțiune, cum spuneam, deliberată și constantă, fiind un mod de a asuma destinul altuia, e limpede că ea nu se poate da cu ușurință. Genul de om "prietenos", așa-zis cald și comunicativ, spontan, îndatoritor, nu e deloc cel din care se aleg prieteniile

durabile. Soiul acesta prea simpatic de oameni cu bunăvoința împrăștiată e prin natură inapt pentru virtutea eliminatorie, răspunzătoare și perseverentă care e prietenia. Cred, dimpotrivă, mult mai capabil de prietenie genul mai distant, mai rezervat, mai puțin doritor de a plăcea, poate chiar în aparență mai egoist, poate uneori cu un caracter mai dificil. Nu e de pus multă nădejde în prietenia altruiștilor fără astâmpăr, maniaci ai negării de sine și idealiști nerăbdători; aș crede chiar că o oarecare nuanță de mizantropie e mai curând proprie unor prietenii adevărate. Generozitatea, fără de care nu e de conceput o mare prietenie, nu e deloc tot una cu altruismul; ea presupune o conștiință de sine mult mai sigură și mai cuprinzătoare decât la firile comune și e, de fapt, inseparabilă de curaj; aceste două însușiri, pe care Descartes le prețuia atât de sus, nu pot exista fără o foarte precisă putere de reprezentare a realităților nevăzute și fără o foarte fermă putere de decizie, adică fără imaginație și simț practic. Nu există prietenie și nu există nici o virtute fără imaginație și fără simț practic.

Fiind o manifestare a libertății, prietenia, diferit de afinitățile de rudenie, poate fi revocată. Ușurința cu care, din motive accidentale și fără nici o disensiune sau conflict, se desfac legături de foarte familiară și quasicotidiană comunicare, dovedește cât de superficială și lipsită de conținut sufletesc este pretinsa prietenie dintre oamenii comuni și mai dovedește și mizeria și subumanitatea lor morală: a nu avea o reală nevoie de

prietenie presupune a nu avea afecte umane reale nici în căsnicie: soți, părinți, copii nu sunt altceva decât niște inși legați numai prin interese primare; când aceste interese nu mai coincid, e uluitor câtă funciară indiferență sau chiar ostilitate iese la iveală între ființe care au trăit laolaltă, împărțindu-și treburile dar nu și împărtășindu-și viața. Încetarea prieteniei fiindcă folosul imediat sau plăcerea monotonã a divertismentelor în comun au expirat arată că de fapt nu fusese între acei inși niciodată propriu-zis prietenie. O prietenie adevărată nu se poate epuiza prin uzură și nici nu poate înceta fiindcă părțile și-au descoperit la un moment dat alte gusturi sau alte interese. Încetarea unei prietenii este faptul cel mai grav ce poate surveni în existența cuiva a cărui conștiință e de rang cu adevărat uman: e un fel de moarte, o moarte parțială pe care o decide liberul arbitru.

Uneori această decizie e inevitabilă, indiscutabilă și absolută; atunci e luată poate nu fără efort, dar fără ezitare, ca imediat și existențial obligatorie: acesta e cazul când în persoana prietenului se revelează brusc un monstru, când, cu alte cuvinte, întregul său spațiu moral e invadat de inumanitate. Să despuiem asemenea cazuri de orice eventual și iluzoriu prestigiu "demonic": adevăratele urme ale monstruosului și inumanului sunt: nulitate, impostură, minciună sau, pentru a da niște exemple din literatură, Hlestakov ori Coriolan Drăgănescu. Între derizoriu și odios deosebirea e doar de optică, nu și de esență; de la Tartuffe la Iago, de la Hlestakov la Macbeth

nu există esențial nici denivelare, nici distanță. Deriziunea sau ferocitatea sunt termenii unei alternative doar aparente. Nu există abominație de care nulitatea să nu fie perfect aptă. Oroarea pe care, odată demascat, un asemenea ins o inspiră vine din această nelimitată a lui aptitudine de a invalida existența. Nu încape nici o îndoială și nici o speranță: raporturile cu el nu numai că trebuie să înceteze neîntârziat, dar și trecutul comun se casează în întregime, cu atât mai vârtos cu cât a fost mai intim și mai prețuit. În atare caz, procesul nu i-l facem în fond aceluia, ci nouă înșine, fiindcă e greu de admis (dar nu imposibil) că cineva poate deveni radical altul decât era de la început și deci eroarea în alegere a fost fără de scuză. Dar, dincoace de asemenea cazuri extreme, nu e deloc exclus ca cineva să-și schimbe firea până într-atât încât relațiile cu el să nu poată continua potrivit cu afinitățile pe care se întemeiaseră înainte și deci prietenia să înceteze oarecum de la sine. În asemenea caz, încetarea aceasta nu e efectul unei revocări decisive, ci e de fapt doar o suspendare, chiar dacă nu sunt șanse să se revină asupra ei.

Revocarea prieteniei devine o problemă supusă deliberării și pronunțării exprese în cazurile în care prietenul săvârșește fapte de natură să-i atragă oprobriul. În asemenea cazuri, intransigența poate fi pur și simplu o dovadă de închistare sufletească, de infatuare și de fariseism. Prietenia, dacă e adevărată, e un sentiment profund, care presupune și un credit nu nelimitat, dar

foarte larg făcut partenerului. Mai ales dacă greşelile acestuia sunt grave şi de natură să-l izoleze socialmente, este nu numai o datorie de caritate, dar ar trebui să fie un impuls al inimii să-i dăm întreaga noastră asistenţă, mergând până la a ne compromite public pentru el. Firește, între obligaţiile ce ne incumbăă în atari împrejurări este şi cea de a-i atrage atenţia şi de a nu-i ascunde blamul nostru, dar trebuie să existe şi aici o măsură, o cuviinţă, un respect al libertăţii celuilalt, care să ne cenzureze excesul moralizator, cu atât mai mult cu cât fiecare ştim foarte bine că nici onorabilitatea noastră nu e perfectă. Există firește o limită a răbdării faţă de abaterile prietenului, dar această limită trebuie să fie cât se poate de largă: acesta e şi înţelesul preceptului "să ierţi fratelui tău de şaptezeci de ori câte şapte".

Răbdarea şi toleranţa aceasta sunt cu putinţă atâta timp cât, în ciuda abaterilor sale, prietenul continuă să accepte în principiu legislaţia morală şi criteriile comune pe care s-a întemeiat prietenia. Dacă şi-a schimbat principiile, dacă a repudiat acea legislaţie şi acele criterii, e limpede că a rupt comunitatea esenţială a prieteniei şi că aceasta nu mai poate dăinui. Încetarea ei, explicit sau implicit declarată, are un caracter expres şi inflexibil. Nu însă şi ireversibil în mod absolut. Trebuie să fim intratabili în asemenea situaţie, dar nu absolut şi necondiţionat intratabili. La Rochefoucauld spunea că oricât de mare ar fi ruşinea pe care am putea-o merita, stă în puterea noastră s-o răscumpărăm. Bineînţeles, cu un preţ tot atât

de mare, care, desigur, trebuie să fie, omeneşte vorbind, neînchipuit de greu de plătit şi, fără îndoială, în nici un caz pe măsura şi puterile sufleteşti ale unei firi comune. Cine e în stare de asemenea efort (care desigur e şi de durată), merită nu numai reabilitarea totală şi fără rezerve, dar o admiraţie şi un respect mai mari decât ar fi putut obţine anterior.

Există însă cazuri teribile, când, fără ca unul din prieteni să comită vreo acţiune moralmente blamabilă, respectând în continuare codul moral comun şi păstrându-şi întreaga bună credinţă, prietenia intră într-un conflict fără ieşire, adică propriu-zis tragic: în cazul disensiunilor politice. Bineînţeles, nu e vorba de simple divergenţe de opinie şi de opţiuni diverse sau opuse în cadrul unui regim stabil: acestea pot provoca uneori între prieteni nervozităţi trecătoare, ridicări de ton şi ofense mai mult sau mai puţin suportabile şi de regulă mici zgândăriri de nuanţă epigramatică şi ironică, aproape niciodată de natură să întunece prietenia. Dar marile crize politice, lovituri de stat, revoluţii, război civil pot arunca buni prieteni în tabere opuse. În asemenea cazuri, adversităţile sunt ireductibile nu numai pentru că pasiunile se exacerbează extrem, cu consecinţe sumare şi implacabile, ci şi pentru că problema binelui public, salus populi, capătă un caracter radical, adică tragic.

Atunci se pune proba de foc. Cazuri de acestea au fost mai puţin rare decât s-ar putea crede, în vremuri de război civil şi teroare: prietenii se pot afla în tabere

vrăjmașe iar unul să cadă în teritoriul stăpânit de ceilalți și la cheremul aparent fostului său prieten. Acesta nu va ezita să-și trădeze mai curând cauza decât prietenul, călcând peste propria convingere, cu orice risc, inclusiv cel suprem.

Iată înțelesul ultim al tezei lui Aristotel: prietenia este mai presus de dreptate. În ultim resort, aceasta e dreptatea. Dreptatea neputând fi decât divină, prietenia, ca și dragostea, e de fapt cale împreună spre Dumnezeu.

Din vol. Alexandru Paleologu, Despre lucrurile cu adevărat importante, Polirom, Iași, 1997, pg. 33-43)

Amos Oz

”Trebuie să găsesc o cale să le mulțumesc tuturor, așa cum un băiat la bar mitzvah le mulțumește în public tuturor care l-au ajutat să ajungă acolo: mătușii Sonia, bunicului Aleksandr, Gretei Gat, domnișoarei învățătoare Zelda, arabului cu pungi sub ochi care m-a salvat din celula întunecoasă în care am fost prins în capcană în magazinul acela de îmbrăcăminte, părinților mei, domnului Zarchi, Lembergilor de alături, prizonierilor de război italieni, bunicii Shalomit, cu războiul ei împotriva germenilor, doamnei învățătoare Isabella și pisicilor ei, domnului Agnon, Rudnickilor, bunicului Papa, căruțașul din Kiriat Motskin, lui Saul Cernikovschi, lui tanti Lilenka Bar-Samkha, soției mele, copiilor mei, nepoților mei, constructorilor și electricienilor care au făcut această casă, tâmplarului, băiatului cu ziarele, bărbatului din dubița roșie, muzicianului care cânta la vioară în colțul pieței, care mi-a amintit de Einstein și de Bergman, femeii beduine și celor trei capre pe care le-am văzut azi-dimineață înainte de răsărit sau doar mi le-am închipuit, unchiului Joseph, care a scris «Iudaism și umanitate», vecinului meu Shmuelevici, care se teme de un alt

holocaust, nepoatei sale Daniella, care a cântat ieri «Sonata Lunii», ministrului Shimon Perez, care ieri s-a dus din nou să vorbească cu Arafat, în nădejdea că vor găsi totuși o formă de compromis, și păsării turcoaz care îmi vizitează uneori lămâiul. Și lămâiului însuși. Și mai ales tăcerii deșertului chiar înainte de răsăritul soarelui, care are mai multe și mai multe tăceri înfășurate înăuntrul ei. Asta a fost a treia cafea a dimineții. Gata. Pun cana goală pe marginea mesei, având mare grijă să nu fac nici cel mai mic zgomot care ar putea vătăma tăcerea care încă n-a dispărut. Acum o să mă așez și o să scriu."

Amos Oz

Claudiu Komartin

ploaie, vorbe neînsufleţite

vârsta la care vântul îţi flutură gleznele
fără teroarea că, mai târziu, te vor despărţi ani-lumină
de singurătatea prusacă a buzelor ei,
preţios numite de alţii focuri de tabără –
vârstă ingrată, s-ar spune în cartea nedeschisă de ani
dintr-o bibliotecă îngustă, prin care alunecă lenevoase
femei în paltoane de iarnă – e-o seară prea tristă,
cu ploaie, vorbe neînsufleţite şi vodcă lemon,
şi umezeala îţi pătrunde în oase, urzind
un fel de reţea de friguri şi frici – adevăratul motiv
pentru care înşir versuri din nou – în biblioteca
îngustă, prin care m-adulmecă tandru
femei melancolice în paltoane de iarnă.

Mircea Ivănescu

Către seară, mă așez la picioarele tale

aș vrea să ies la plimbare, și ea, răsturnată adânc
în fotoliul de unde privește, prin neștiutoarea fereastră,
chipurile, în vremea din fața ei, să mă urmărească
trecând, pe străzi bântuite de ploaie. și cu ochiul stâng
eu urmărindu-i atenția, oarecum întretăiată, mereu
zvâcnită înainte, spre ceea ce crede ea că este mai
important
în jocul realității, pe care îl vede dincolo. – eu
însă, în timpul oprit, de dincoace, mocnind aberant,
pe genunchii ei, alăturați cast, și pe care
ea îi acoperă uneori cu mâna, încet.
(semn că-mi simte privirea, desigur)... și iară
aș vrea să merg, tot mai departe de ea, cu un umblet
apăsat de ploaie, și vântul care îi bate
ei în fereastră să-i amestece chipurile acestea toate.

Nina Cassian

Muntele de dragoste

Ce zgomot făceau pasărea și ploaia!
În geam, în mâini, cerul mare spărgea!
Am supt covorul, rufele și ce mai rămânea –
Noi amândoi umpleam toată odaia.

Noi amândoi. Era vânt. Nu era.
(Cine ține minte? Cine vrea să mintă?)
Strâns ne-am ținut ca un om în oglindă,
Unul în abruptul frig al altuia.

Mai plouă și acum – auzi? – în grup de munți.
(Brazi de apă neagră, coifuri de burgunzi)
Pasărea asurzitoare, ciocul de tablă
Crestează pe stâncă fosila ei slabă.

Unde suntem acum? În gaura frunții?
Fără noi doi, înnebunesc munții!

Nina Cassian

Omul care aduce ploaie

Tu ești omul care aduce ploaie
Brațele tale îmi curg de-a lungul trupului,
privirea ta îmi clătește gîtul,
gura ta face să-mi crească la șold
o floare umedă, albastră.
Ai rupt inelul de aur
care mă logodise cu seceta,
inelul de aur uscat
gravat cu spin de cenușă.
Neliniștea recoltelor îmi umflă pieptul.
Ciucuri de apă îmi spânzură la vîrful degetelor.
Tunete blînde călătoresc prin noi.

Ana Blandiana
Descântec de ploaie

Iubesc ploile, iubesc cu patimă ploile,
Înnebunitele ploi și ploile calme,
Ploile feciorelnice și ploile – dezlănțuite femei,
Ploile proaspete și plictisitoarele ploi fără sfârșit,
Iubesc ploile, iubesc cu patimă ploile,
Îmi place să mă tăvălesc prin iarba lor albă, înaltă,
Îmi place să le rup firele și să mă plimb cu ele în dinți,
Să amuțească, privindu-mă astfel, bărbații.
Știu că-i urât să spui "Sunt cea mai frumoasă femeie",
E urât și poate nici nu e adevărat,
Dar lasă-mă atunci când plouă,
Numai atunci când plouă,
Să rostesc magica formulă "Sunt cea mai frumoasă femeie".
Sunt cea mai frumoasă femeie pentru că plouă
Și-mi stă bine cu franjurii ploii în păr,
Sunt cea mai frumoasă femeie pentru că-i vânt
Și rochia se zbate disperată să-mi ascundă genunchii,
Sunt cea mai frumoasă femeie pentru că tu
Ești departe plecat și eu te aștept,
Și tu știi că te-aștept,
Sunt cea mai frumoasă femeie și știu să aștept,
Și totuși aștept.
E-n aer miros de dragoste viu,
Și toți trecătorii adulmecă ploaia să-i simtă mirosul,

Pe-o asemenea ploaie poți să te îndrăgostești fulgerător,
Toți trecătorii sunt îndrăgostiți,
Și eu te aștept.
Doar tu știi –
Iubesc ploile,
Iubesc cu patimă ploile,
Înnebunitele ploi și ploile calme,
Ploile feciorelnice și ploile – dezlănțuite femei...

Ana Blandiana
Sufletul

Sufletul e ceva în noi
Care nu poate exista în afară.
De câte ori nu mi s-a întâmplat
Să descopăr
Suflete goale în iarbă trăgând să moară.
Le luam cu grijă în palmă,
Dar niciodată
Nu găseam destul de repede pe cineva
Să le primească în sine,
Simțeam căușul palmei gol
Și-un abur, neatins de frunze, trecea
Bănuitor prin trupul meu.
Sufletul se-adăpostește în noi
De Dumnezeu?

Fernando Pessoa

„Eu niciodată n-am păzit turme,
Dar e ca și cum le-aș fi păzit.
Mi-e sufletul ca un păstor,
Cunoaște vîntul și soarele
Și se lasă dus de mîna Anotimpurilor
Urmîndu-le și privindu-le."

Rumi

Două feluri de inteligență

Există două feluri de inteligență: una dobândită,
așa cum copilul la școală memorizează fapte și concepte
din cărții și din spusele dascălului,
colectând date din științele tradiționale
și, deopotrivă, din științele moderne.

Cu acest fel de inteligență promovezi în lume.
Ajungi în poziții mai înalte sau inferioare altor oameni,
conform cu abilitatea ta în a reține și folosi
informații. Tu călătorești cu aceast bagaj de cunoștințe
înlăuntrul și în afara câmpurilor cunoașterii, strângând
mereu
mai multe însemnări pe foițele memoriei.

Dar mai există un alt fel de înscris, unul
deja gata completat, aflat în păstrare înlăuntrul tău.
O primăvară revărsându-se din propriul ei preplin. O prospețime
în interiorul pieptului tău. Această inteligență este diferită
și nu se îngălbenește niciodată, nici nu scade. Ea este fluidă
și nu se deplasează din afară către interior
prin conductele învățăturii artificiale.

Trad. Petru Dimofte

Maria Sava

noi, cei fără de umbră...

(privind un tablou de Giorgio de Chirico)

noi,
cei fără de umbră,
în amurgul ființei ne întoarcem la vatră
fără dragoste,
fără ură,
călcând apăsat
să ajungem tăcerea ce vine din urmă.

noi,
cei fără de umbră,
umili călători pe drumuri albite
-pustiu și tăcere ne-așteaptă la capătul lor-

cum să mai încapă și dragostea
în viața noastră
atât de măruntă
ale cărei scene le-am regizat
așa cum ai aranja un salon de primire?
cu albe cearșafuri acoperim
zilnic
mobile și oglinzi
ca după moartea celui iubit
în brațele noastre uscate
până și cerul

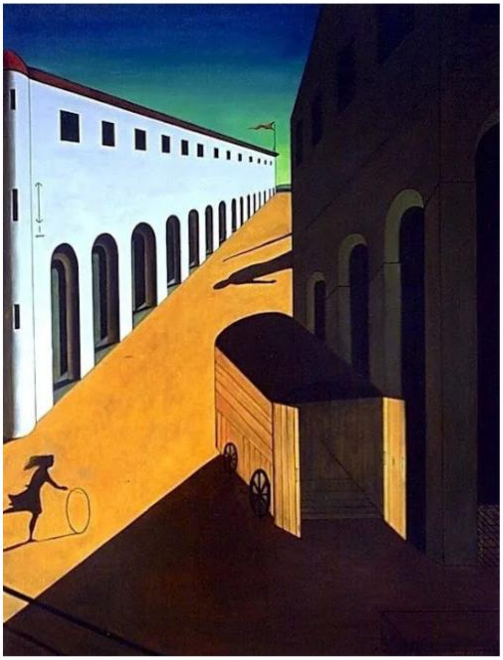

a prins rădăcini
legate cu lanțuri
nopțile bolnave ale pustiei
plănuiesc să ucidă soarele-n zori
grădina viselor noastre
crește acum sânge
pietre cad sfărâmând carnea și oasele.
și toate acestea ne aparțin
și morțile,
și nașterile
și orologiile care bat miezul nopții
numărând anii, nu secundele ce ne-au mai rămas.

(Maria Sava, Despre viață și moarte cu aceeași seninătate, PIM)

Giorgio de Chirico - Mistero e malinconia di una strada

Alvaro de Campos

Mi-am scos masca

Mi-am scos masca; şi m-am văzut în oglindă.
Eram copilul de-acum nu ştiu câţi ani.
Nu mă schimbasem deloc...
Ăsta e avantajul de-a şti să dai jos masca.
Eşti mereu copilul,
Trecutul care-a fost
Copilul.
Mi-am scos masca şi apoi mi-am pus-o iar.
Aşa e mai bine,
Aşa, fără mască.
Şi mă întorc la personalitate ca la un capăt de linie.

(trad. Marian Papahagi)

Nicolae Labiș - Bătrânul pădurar

Bătrânul pădurar visează parcă,
Îndrăgostit de codri ca de-o arcă,
Pe care-n timpi mai vechi ca amintirea
El a durat-o, rânduind în ea
Galop de cerbi, bârlog de urși și unduirea
Izvoarelor, să aibă fiarele ce bea.

Sub ochii lui, plini de senin și zare,
Sub ochii oglindind o depărtare,
Dureri și bucurii de-ale pădurii
S-au petrecut, și-n suflet el le-a strâns,
Și neschimbându-și apa cătăturii
În taină-a râs cu ele ori a plâns.

Când mierea lunii picură-n frunzișuri,
Ivind peste steiuri albe ascuțișuri,
Cu gâtul încordat prin seară zboară,
Îndrăgostiți un țap și-o căprioară...
El se afundă-n gânduri pe un trunchi,
Privind duios la pușca pe genunchi.

Or, primăvara în bârlog ursacii
Nu mai încap de maica-le, săracii,
Iar ea, dorindu-și alții, mai mărunți,
Îi bate și-i alungă către munți...
El îi privește-ntunecat la față -
Noi începuturi triste de viață.

Natura, ascultați-o, îi murmură
Cântecul ei de ger și de căldură,

Vibrarea fină de omăt asprit,
Foşnirea moale-a frunzelor căzute
Ori şopotul de unde-năbuşit
Când vin de la izvor un pâlc de ciute.

În cicluri neoprite – ierni şi veri -
Ne fură timpul, care cu poveri,
Şi de priveşti a inimii hambare
Mai goale le găseşti la cercetare,
Gândind că sărăcit, ca mâine pleci
În pribegie către neguri reci.

Dar el, privind cămările din sine,
De zi cu zi le află tot mai pline,
Pădurii daruri fermecate toarce -
Ce dăruie,-nsutit i se întoarce,
Şi de va fi cândva de-aici plecat,
Pleca-va dintre toţi cel mai bogat.

Cu-avere simplă codrii îl încarcă...
Adânc el îi iubeşte ca pe-o arcă
Pe care-n timpi mai vechi ca amintirea
El a durat-o, rânduind în ea
Galop de cerbi, bârlog de urşi şi unduirea
Izvoarelor, să aibă fiarele ce bea.

Leonid Dimov

Vârcolacul și Clotilda

Venea o seară moale ca mingile ce ni-s
aduse din afara terenului de tenis.
Și chiar terenul însuși părea curbat în arc,
cărămiziu și umed în spate de parc,
cînd fu schimbată ultima minge.
Pieri și cel ce strânge
accesoriile-n tecile lor. Îi urmă pilda
masiva jucătoare Clotilda.

Vârându-și racheta-n pânză portocalie,
ea era albă, impunătoare, și porni, ușor sașie,
ușor obosită, legănând un sac,
zâmbitoare, cu pas leneș, spre terasa de lângă lac.
Iat-o fredonând, așezată
la masa nichelată.
E liberă, calmă, iubeață,
coctail imens are-n față,
iar pe scaunul de vizavi,
melancolic că se duce gingașa zi,
în volte dulci, urmând plan măiastru,
execută contorsiuni lente un vârcolac albastru.

Are de-a lungul trupului din paftale și inele
trei creste paralele
și ochi ovali, colosali, năuciți de reverii,
ca două lune sângerii.
Privește trist la Clotilda care,
nepăsătoare,
se face că nu-l bagă-n seamă.
Deși, mă rog, parcă tot naște un pic de teamă
albastrul vârcolac consumator și banal,
în acest mic, dar faimos local
de noapte, de petrecere, de nebunii,
din nesfârșitul parc cu arbori fumurii.

Se tot lăsa o-ntunecime de vată
când, fără voie parcă, dintr-o dată,
masiva jucătoare întinde palma peste masă,
iar firava labă veselă și sticloasă,
albastră, a fiarei, într-o clipită
se cuibărește acolo, fericită.
Și cum scâncește animalul de bucurie,
un vârf ivind de limbă purpurie.

Și rămân amândoi așa, ca și cum nici n-ar fi,
cu capetele-ntoarse la iolele sidefii
ce trec mirate-n mișcare centripetă
pe apa tot mai violetă.
Se aud de departe - rumbă, tango, song -
orchestre calme, numai alămuri și gong.

Camil Petrescu

Ideea

Jocul ideilor e jocul ielelor

Bibliotecile cu rafturi si zăbrele
Sunt pline
De tomuri grele
Pergamente și colecții vechi neprețuite
Legate-n marochine,
În care zac orânduite
Ierarhic subt capitole și titluri
Mii si milioane de idei,
În zeci de mii de tomuri, anexe
Și opuscule
Cu pagini încărcate de calcule subtile
Ca mici desene
-Arabescuri-

De cercuri seci, de semne
Și magice majuscule.
Dar în ele
Nu sunt decat cadavre de idei,
Căci scrisul tot
E doar gândire veșted conservată
Și-nchisă subt formule și subt chei.
Bătrânii în halaturi vechi,
Cu ochelarii petrecuți după urechi,
Uscară
Insectele-n vitrine,
Ca specii rare
Sălbatecii codri în ierbare,
Pământul necuprins, în petece de hărți,
Ideile, în prăfuite cărți.
Și-acuma toate poartă cifre
Și litere latine
În tomuri sigilate-n marochine;
Iar poezia lor,
Astmatice avânturi de simboluri
Zadarnic încercând să urce-n goluri.
Dar eu
Eu am vazut idei.
Întâia oară, brusc, fără să știu,
De dincolo de lucruri am văzut ideea,
Cum vezi, când se despică norii grei
Și negri
Zigzagul de argint al fulgerului viu.

Și de atunci
-Neliniștit de depărtarea suavă și adâncă
De toate tâlcurile, cheile-
Ca un bolnav cu ochii țintuiți de luna
Pe care norul o ascunde încă,
Fără durere, fără bucurie,
Eu caut în natură pretutindeni, ideile.
Atent și răbdător,
Deci le pândesc prelung stăruitor
Cum așteptam pe când eram copil,
Privind prin crăpătura gardului
Ograda și ruina caselor pustii
Să văd cum se ivesc stafii.
Crescut din zilele de ieri,
Neliniștit de marile tăceri,
Pândesc și azi prelung stăruitor,
Căci și acum din lucruri și vederi
Ideea se adună
Străvezie, dar precisă și întreagă,
Așa cum se încheagă
Subt privirea unui derviș,
O figură, pe apa unui lac,
În umbra limpezită de copac.
Dar de câte ori descopăr,
Uimit
Cu-nfiorări de vești rostite-n șoapte,
-Freamăt nocturn de ulmi-
Că ideile-s de mult

Alăturea de mine, culmi
Imense și nebănuite, sosite-n noapte...
De-atâtea ori
Ca niște munti coloși de gheață
Plutind subt apă, venind prin palele de ceață.

Eu sunt dintre acei
Cu ochi halucinați și mistuiti lăuntric,
Cu sufletul mărit
Căci am văzut Idei.

(Din vol. Camil Petrescu, Versuri. Nuvele, Editura Minerva, București, 1985, pg.7-9)

Oraș - Nick Sava

Alexandru Macedonski

Rondelul cascadelor de roze

Urcând pe pomi, zâmbind pe casă,
Se surpă rozele grămadă,
Sau întocmesc câte-o cascadă
Pe vreo alee mai retrasă.

Parfumul lor purtat în stradă,
Întinde-a lui subțire plasă...
Urcând pe pomi, zâmbind pe casă,
Se surpă rozele grămadă.

De-oricâte stavili nu le pasă
Sunt un torent, sunt o cascadă,
Ce-n voia soarelui se lasă,
Dar ce, de cum sfârșesc să cadă,
Reurcă-n pomi, zâmbesc pe casă.

Roman Istrati
Rămâne un spațiu

Focul s-a spart în cenușă
și nuferii dorm
vezi, gându-i cărarea trecând
ca o spaimă târzie
și liniștea plouă în noi
arzând iasomie
vai, urmele mari de la ușă
sunt flori de noroi

O stea își sparge greu
lumina prin cer
vezi, umbra vrea să răsară
uscată aproape
și singur în ea un flutur
zbate din pleoape
vai, tâmplele-s flori de salcâm
și iarăși le scutur

Rămâne un spațiu în care
zăpada se stinge
și liniștea-și culcă genunchiul
umbrit de povară
tot singuri vâslim prin cuvinte
în luntrea de ceară
căci vuietul surd ne duce
cu el înainte

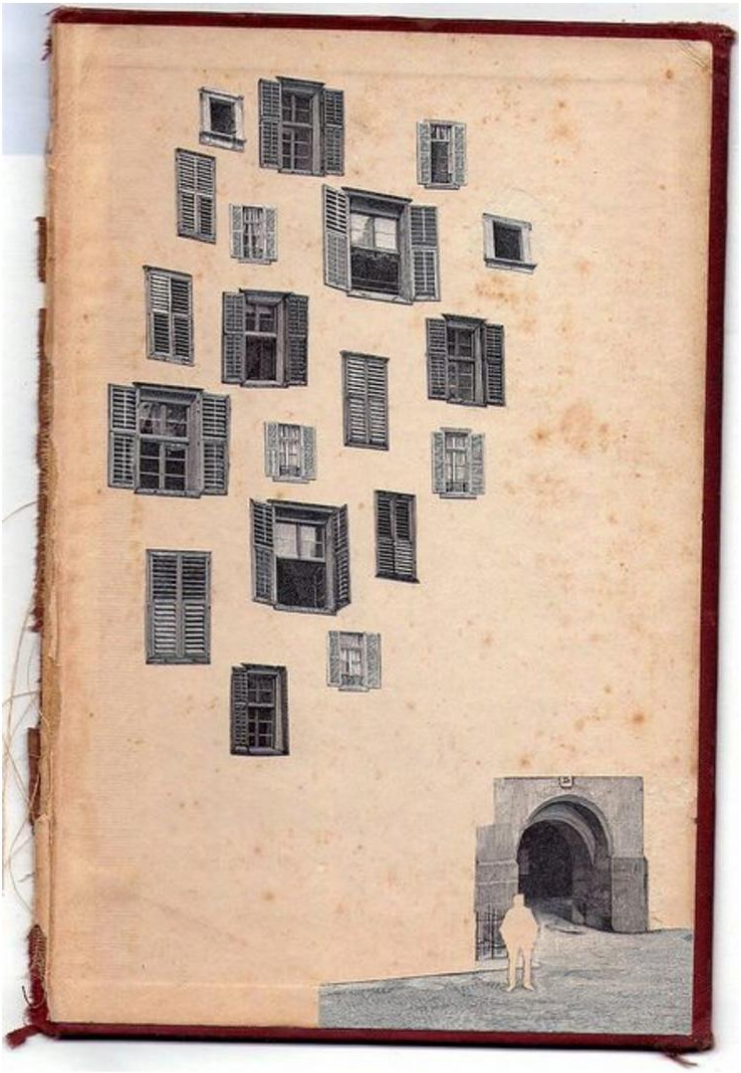

Matei Vișniec

Decapitarea

Regele orb s-a așezat în fotoliu
Orbii așteaptă urlând
Regele orb face un semn
Osânditul orb este adus
Călăul orb își ascute securea
Soldații orbi îl târăsc pe osânditul orb strigând:
Hei, călăule, unde ești?
Călăul orb strigă:
Aici! Aici! Luați-vă după sunetele securii pe care tocmai o ascut!
Bâjbâind, împiedicându-se, înjurând, soldații orbi l-au adus
Pe osânditul orb lângă călăul orb
Călăul orb se ridică și-l pipăie rânjind pe osânditul orb
Îi spune: așează-ți capul deasupra buturugii
Osânditul orb caută cu mâinile prin praf

Caută buturuga, o găsește, o pipăie, își potrivește capul deasupra
Regele tremură de nerăbdare:
Ce faceți acolo? Urlă regele orb,
De ce nu începe odată? Strigă mulțimea oarbă.
Totul e gata – strigă călăul orb,
Își ridică securea și lovește cu sete alături, în praf.
Apoi începe să pipăie,
Caută urme de sânge.
Osânditul orb chicotește,
Mâinile călăului îl ating:
Aici ești? Îl întreabă călăul orb,
Aici sunt, spune osânditul orb,
S-a terminat?- strigă regele orb
Gata? S-a sfârșit?- urlă orbii.

Matei Vișniec

M-am uitat în buzunarele mele

M-am uitat în buzunarele mele - nimic.
M-am uitat în jur, am desfăcut larg palmele – nimic.
M-am gândit mai adânc,
M-am concentrat cu ochi închiși – nimic.
Am alergat acasă și mi-am deschis dulapurile și sertarele,
Am răscolit prin hârtiile mele și toate cărțile mi le-am deschis la aceeași pagină – nimic.
Am izbit cu pumnul în peretele alb
Și rând pe rând, toți pereții orașului s-au prăbușit ca niște cărți de joc,

Am trecut printre trupurile strivite
Am privit în ochii lor – nimic.

Constantinos Kavafis

De sticlă colorată

Mult mă emoționează un amănunt
la încoronarea, în Blachernes, a lui Ioan Cantacuzenul
și a Irinei lui Andronic Asan.
Cum n-aveau decât puține pietre scumpe
(era mare sărăcia țării noastre urgisite)
și-au pus din cele false. Grămezi de bucăți de sticlă
roșii, verzi sau albastre. Nimic
umilitor sau nedemn,
după mine, în bucățile acestea
de sticlă colorată. Ele par, dimpotrivă,
un protest dureros
la adresa nedreptei sorți a mirilor.
Sunt simbolul a ceea ce trebuiau să aibă,
a ceea ce negreșit meritau să aibă,
la încoronarea lor, un Domn Ioan Cantacuzenul
și o Doamnă Irina lui Andronic Asan.

1925

Trad. Aurel Rău

Constantinos Kavafis

Cele imposibile

Există totuși o bucurie binefăcătoare,
există o mângâiere în această tristețe.
De-un astfel de sfârșit câți oameni de rând
nu au parte, de câte zile înjositoare,
de câtă plictiseală-s văduviți!

Spuse poetul: „Îndrăgită este de obicei
muzica ce nu se poate face auzită".
Și eu cred astfel - cea mai mirifică
este viața ce nu poate fi trăită.

Trad. Elena Lazăr

Constantinos Kavafis

După rețetele vracilor elino-sirieni

„Ce esență-ar putea fi oare găsită
din descântatele ierburi", spunea un estet,
„care esență după acele rețete
ale vracilor din vechime, elino-sirieni,
în stare să-mi readucă pentru o zi (de mai mult
puterea nu-i ține), sau chiar mai puțin
de atât, cei douăzeci și trei

de ani, prietenul de douăzeci și doi
de asemenea - frumusețea, iubirea sa.

Ce esență-ar putea fi oare găsită
după rețetele vracilor elino-sirieni din vechime,
care, odată cu toate acestea
să readucă și mica noastră odaie”

(1931)

(traducere de Grete Tartler)

Constantinos Kavafis

Pe un țărm italian

Kemos al lui Menandru, tânăr italiot,
își duce viața în desfătări,
cum au deprinderea cei din Marea-Grecie,
tineri crescuți în multă bogăție.

Dar e astăzi, contrar firii lui,
ursuz și îngândurat. Lângă țărm
vede plin de tristețe că se descurcă
corăbiile cu prada din Peloponez.

Trofee grecești; prada Corintului.

Ah, astăzi desigur e imposibil,
cu neputință ca tânărul italiot
să se gândească la desfătări.

Trad. Aurel Rău

Constantinos Kavafis

Orașul

Ai spus: "Mă voi duce-ntr-o altă țară, pe-o altă mare.
Un alt oraș îmi va apare mai bun decât acesta.
Orice efort al meu e aici condamnat;
și inima îmi zace îngropată - ca un cadavru.
Până când să-mi știu spiritul în acest marasm?
Peste tot unde privirea mi-o îndrept, peste tot
nu văd decât negrele ruini ale vieții mele,
aici unde am trăit atâția ani, i-am distrus și i-am irosit."

Noi locuri nu vei afla, și nici alte mări.
Orașul te va urma: pe-aceleași străzi te vei roti,
prin aceleași cartiere vei îmbătrâni;
și sub aceleași acoperișuri îți va albi părul.
Mereu vei sfârși în acest oraș. Cât de plecare - nu spera -
nici un vapor pentru tine, și nici un drum.
Așa cum ți-ai ruinat viața în acest ungher,
pe întregul pământ la fel ți-ai distrus-o.

Trad . Aurel Rău

Panait Istrati

”Pelerinul inimii”

„Pe petecul de pământ ce se cheamă România, eu am rădăcini adânci. O fi frumos să scrii franţuzeşte, fără să fi deschis o gramatică; o fi frumos să ai cu tine toată presa pariziană...Dar mult mai frumos este să rămâi ceea ce te-ai născut, când te-ai născut iubind. Pentru acest românism am refuzat să devin cetăţean francez, să primesc premii, să port Legiunea de onoare, să-mi uit limba, să nu-mi mai revăd meleagurile copilăriei să mă procopsesc şi să mă îngraş.” Astfel îşi mărturisea dragostea faţă de locul în care s-a născut unul dintre cei mai buni fii ai acestui popor care a fost renegat până la moarte şi dincolo de moarte, azi rămânând din el o vagă amintire. A fost unul din marii flămânzi de pâinea cea adevărată aşa precum fusese şi celălalt Răstignit, Dimitrie Stelaru, dar îndestulat cu pâinea cunoaşterii pe care Dumnezeu i-a dat-o din plin.

S-a născut la Brăila pe 10/22 august 1884, al doilea copil nelegitim al Joiţei Istrati şi al grecului Ghiorghios (Gherasim) Valsamis, născut la Faraclata în insula

Kefalonia. Fire aventuroasă şi pătimaşă, Gherasim Valsamis îşi părăseşte familia când Panait împlinea doar 9 luni şi se întoarce în Grecia unde moare de tuberculoză. Mama, Joiţa Istrati, se trăgea din cătunul Baldovineştilor, o adevărată sfântă care vreme de treizeci de ani a spălat rufe la casele celor bogaţi pentru a-şi întreţine fiul. Şi pentru că i-a promis celui pe care-l iubise, că n-o să se mărite niciodată, pentru ca nu cumva vreun străin să-i asupreasca feciorul şi-a făcut din fiul său un idol căruia i-a închinat toată viaţa până a închis ochii. Până la vârsta de şapte ani a trăit în casa bunicilor la Baldovineşti unde a cunoscut nemărginirea Bărăganului, „ţinutul pe care Dumnezeu l-a hărăzit Munteniei, pentru ca românul să poată visa în voie."Ţinut aflat într-o continuă şi „violentă luptă cu omul harnic, pe care el nu-l iubeşte şi căruia îi refuză orice bunăstare, afară doar de aceea de-a hoinări şi de-a urla în toată voia."Aici, în Bărăgan, a simţit pentru prima dată revolta când într-un asfinţit de soare un ţăran încovoiat deasupra gliei era şfichiut cu gârbaciul de un om călare.

La vârsta de şapte ani a fost adus în oraş unde a urmat cursurile şcolii primare, la finalul cărora a fost angajat la stăpân- o sută de lei pe an, un rând de haine, o pereche de ghete, o pălărie- aceasta era toată simbria.Tot în această perioadă se mută împreună cu mama din mahala în mahala pentru a face faţă cheltuielilor. „Alături de mama, povesteşte Panait Istrati , am cunoscut mai târziu, trambalatul de două ori pe an prin mahalalele Brăilei, una mai săracă decât alta...Am cunoscut astfel

mahalalele şi uliţele cele mai caracteristice ale oraşului nostru: pe cea rusească, pe cea evreiască, grecească, ţigănească." În cele din urmă din sărăcie, în tot mai grea sărăcie au ajuns să se mute în Comorofca, mahalaua cea mai rău famată a oraşului. Aici îi prinde epidemia de holeră şi Joiţa cade bolnavă de moarte. Este salvată de Călin un celebru cuţitar din mahalaua Comorofca, model pentru eroul principal din romanul "Codin".

Încă de pe acum spiritul de vagabondaj, dorinţa de libertate şi de cunoaştere îl fac să fie nestatornic, neajuns care pricinuieşte mari suferinţe mamei sale. A fost un Mâşkin autohton, născut pe malul Dunării care a crezut până la ultima suflare în frumuseţea sufletului omenesc. S-a înşelat amarnic. A avut un cult pentru prietenia adevărată şi dezinteresată: astfel, între el şi vagabondul plin de păduchi care-l citea pe Alphonse Daudet în original, Mihail Kazanski se leagă o prietenie până la moarte. Prietenia cu acest enigmatic personaj este evocată în romanul "Adrian Zografi". Împreună pornesc să cunoască lumea şi la 12 decembrie 1906 începe prima sa călătorie în Egipt. Era pentru prima dată când pleca atât de departe de iubita sa mamă. Rareori între o mamă şi un fiu a existat o dragoste atât de profundă. Chiar dacă Joiţa Istrati nu ştia carte, între mamă şi fiul vagabond a existat o continuă legătură şi prin intermediul scrisorilor: o vecină îi scria şi-îi citea mesajele. Iată unul din mesajele fiului către mamă : „Am primit cei cinsprezece lei pe care mi-ai trimis. Eşti mereu bună cu mine, cu toate greşelile mele. Dar poţi

spune matale că din răutate fug de-acasă? Nu, mamă, așa e soarta mea. Și soarta e inima noastră căreia ne supunem orbește. Ea ne duce și la bine și la rău. Unde mă va duce a mea? Cine poate ști? De dimineață până seara nu mă gândesc decât la lucruri mari și frumoase. Aș vrea să fiu folositor omenirii acesteia care suferă din vina ei, datorită egoismului ei." Iar mama l-a însoțit cu sufletul și cu povața blândă oriunde i s-au pierdut pașii prin această lume: „Caută să fii bun cu oamenii, pe acolo pe unde te duci. Nu te lăsa prins de mânie și iubește pe om, oriunde te-ai afla. Numai așa viața ta va fi ferită de primejdii, iar eu o să am fericirea de-a te vedea și săruta încă o dată, înainte de-a închide ochii!..."

În Egipt, la Cairo își cunoaște unchiul bogat, fratele lui Gherasim Valsamis care-i oferă o nouă viață cu condiția să renunțe la iubitul său prieten, Mihail, lucru pe care-l refuză. Pleacă apoi în Siria unde îl cunoaște pe tânărul evreu Hună pe care-l imortalizează în schița "Mântuitorul"(Amintire de un Crăciun) publicată în „România muncitoare", sub pseudonimul Istrian. Hună, evreul cu cu suflet mare, mărinimos cu toți goii ce vagabondau pe străzile Damascului și mâncau doar de trei ori pe săptămână instituie ad-hoc un Babilon al flămânzilor lumii într-o magazie a tatălui, oferindu-le o masă de Crăciun.

Moartea bunului său prieten Mihail Kazanski, îl aduce în pragul disperării. Pentru cititorul de azi, inapt să pătrundă sensul unei prietenii adevărate este destul de

greu să înțeleagă profunda relație dintre cei doi mari vagabonzi. Panait Istrati spunea în memoriile sale: „întreabă-l pe cel de alături cât este dispus să sacrifice pentru dragostea sa și atunci vei ști care-i sunt adevăratele sentimente". Și el și-ar fi dat oricând viața pentru cei pe care i-a iubit cu adevărat: „Nu convorbirea era motorul care hrănea cu dragoste prietenia dintre mine și Mihail, ba chiar nici prezența noastră materială, ci numai faptul că ființam unul în sufletul celuilalt... Odată cu dispariția lui Mihail pieiră și mijloacele mele de-a iubi un om, așa cum iubești un Dumnezeu" Va mai cunoaște multe prietenii de-a lungul peregrinărilor sale dar nici una n-o va egala în intensitate pe cea cu Mihail.

Format la școala Frumosului - prin zecile de cărți citite pe apucate, unit cu nevoia de Dreptate-dorința de-a se lupta pentru cauza obidiților sorții, Panait Istrati consideră că rolul esențial al artei este acela de-a se pune în slujba adevărului. „Arta este un Dumnezeu, aidoma celui la care se roagă credincioșii. Și unul și celălalt sunt născuți din inima omului. Ca să existe real, amândoi cer ființei umane dragoste totală. Cu alte cuvinte, ei sunt însăși dragostea noastră, imensa noastră nevoie de Frumos și Credință." Dar această dragoste de Frumos și pentru Dreptate își are prețul ei și acest preț este „cea mai tragică singurătate" care-l însoțește până la moarte în cele mai grele clipe.

Un alt personaj care i-a marcat tinerețea lui Panait Istrati a fost Moș Popa, doctorul în matematici ajuns hamal în

portul Brăila din cine ştie ce tragice neîmpliniri. „Moş Popa îşi îngropase adevăratul nume şi tinereţea, a doua zi după ce-şi luase doctoratul în matematici. Venise la Brăila, acum treizeci de ani, ca să care saci cu spinarea. De ce? Nu l-am întrebat şi nici n-a adus vorba."El e cel care l-a învăţat că nu arta este aceea care trebuie să fie slujită de Frumos, ci Binele."Viaţa, spunea moş Popa, este alcătuită din două părţi: Frumosul şi Josnicia. Ultima a cotropit aproape întreaga omenire, deoarece nu cere de la om nici un sacrificiu."Adolescent fiind, ia contact cu mişcarea muncitorească şi începe să considere că noua lui religie şi ţelul ultim al vieţii este să lupte pentru „dezrobirea omului îngenuncheat de om". Cruntă dezamăgire va cunoaşte şi va recunoaşte cu candoare: „în mişcarea socialistă am fost un diletant pasionat, uneori impetuos." În 1909 la sediul mişcării sindicale îl cunoaşte pe tapiţerul Alecu Constantinescu, om cult, cu experienţă de viaţă, care-i zdruncină credinţa că prietenia este o abstracţiune ce rezistă tuturor încercărilor la care este supusă. Mai presus de aceste idealuri –dragoste, prietenie- există realitatea imediată a lucrului îndeplinit cu conştinciozitate, îi spunea Alecu Constantinescu. Omul e om şi-i nevolnic şi trebuie să faci abstracţie de căderile lui. „De-acolo, spune Panait Istrati, m-am înapoiat convins că pentru omul conştient nu există decât o singură cale de-a rezista vieţii pustiitoare: să-şi facă datoria şi să nu aştepte nimic de la oameni."

Însă această încredere oarbă doar în propria

conştinciozitate n-a ţinut la el, mai ales după ce a cunoscut ipocrizia multor aşa-zişi revoluţionari, ideologi de serviciu, patrioţi de ocazie, luptători de mucava, porniţi să parvină. Şi s-a convins tot mai mult că „elita mişcării socialiste" care se autoproclamase apărătoarea drepturilor celor mulţi avea cu totul şi cu totul alte legi după care trăia. Fiecare cum se ajungea într-o funcţie, nu mai călătorea la clasa a III-a, nu mai mânca la un loc cu tovarăşii, nu mai locuia în aceeaşi mahala cu ei şi promisiunile lor erau doar vorbe goale puse în slujba luptei electorale. Mare dezamăgire a trăit atunci când prietenul său Ştefan Gheorghiu, cel care nu-şi lua nicio măsură de apărare atunci când se aşeza în fruntea tovarăşilor de suferinţă a fost abandonat de toţi, doborât de boală şi însingurat. A murit crezând într-un ideal, trădat de cei în care crezuse.

Tot mai dezamăgit de oameni şi de viaţă, Panait Istrati pleacă în Elveţia în momentul în care România intră în război. Viaţa de vagabond îl aduce în pragul disperării, fiind internat în cele din urmă în Sanatoriul Sylvana-sur-Lausanne.Nota în Vântură lume sau Lenin şi omul străzii articol apărut în Amintiri, evocări, confesiuni, Ed. Minerva, 1985: „Omul străzii este o fiinţă pe care viaţa n-o mai încălzeşte. N-are decât două mâini, două picioare şi capul. Dacă-şi foloseşte sau nu braţele, inimii lui îi e totuna. Picioarele-mai de folos, mai legate de inimă-îl poartă departe de viaţă, adică departe de orice realitate indiferentă dorinţei sale de a trăi. Şi ar fi aproape fericit să

se găsească acolo unde ele îl conduc, dar atunci intervine capul său groaznic, această „cutie" plină de întrebări, de năluciri, de planuri, speranțe, neliniști, nostalgii, amintiri,- o învălmășală de imagini cumplite care se străduie să-i dovedească, iar și iar, că nu-i decât un om de pe stradă, un om pe care viața nu-l mai încălzește. Am fost un asemenea om. Și poate că mai sunt încă. Din fericire îmi găseam totdeauna soți: sunt destui pe străzi. Firește trebuie să aleg, căci oricât ar fi fost de oameni ai străzii, nu erau decât rareori posesori ai acelei „cutii"străbătute de necruțătoare sclipiri, care să-ți amintească mereu cine ești."

Unul din colegii lui de la sanatoriu îl recomandă lui Romain Rolland căruia îi scrie o scrisoare confesiune, pe care nu îndrăznește să i-o trimită. În același an, 1919, moartea mamei sale îi împovărează sufletul și-așa măcinăt de boală și lipsuri. Pe 3 ianuarie 1921, lipsit de prieteni, fără un scop în viață, cu o existență la limita umanului încearcă să-și pună capăt zilelor tăindu-și gâtul cu un brici. În buzunar i se găsește scrisoarea către Romain Rolland pe care poliția o trimite la redacția ziarului „L'Humanite".Fernard Depres aduce scrisoarea la cunoștința lui Romain Rolland care-i răspunde celui care nu mai găsea nici un sens vieții. Printre altele îi scria: „Conștiința acestui suflet cosmic (care se află în dumneata; o văd din scrisoare) dă un mare calm gândirii. Oricare ar fi rezultatul luptei omenești, nu există înfrângere pentru cel care a simțit-fie și-n răstimpul unei

singure clipe-atingerea cu eternul."Viața lui se schimbă radical . Se stabilește la Nisa, unde începe să-și câștige existența făcând fotografii și începe să scrie așa cum îl sfătuise Romain Rolland. Notează: „Am crezut orbește în Ideal. Al meu ca și al altora. Și multă vreme n-am fost înșelat. Vina mea: am luat o floare drept primăvară. Cu prețul suferințelor, știu astăzi că arta este o minciună, câtă vreme artistul nu-i un apostol, un preot ce slujește în fața unui altar, -apostol și preot modern..."

Anul 1923 îi aduce lui Panait Istrati consacrarea sa ca „scriitor francez contemporan" prin prefața lui Romain Rolland la "Kyra Kyralina", publicată în revista „Europa" în care-l numește noul „Gorki balcanic". Scrisese deja: "Moș Anghel" și "Adrian Zografi". În februarie 1924, la 30 mai, apare Kyra Kyralina în volum, la editura Rieder în colecția „Prozatori francezi contemporani". Are un succes fără precedent. În 1925 i se atribuie „Le Prix sans nom", înființat de Henry Poulaille. Începe traducerea în limba română a volumului Moș Anghel. Face totodată o călătorie în țară pentru a se reculege la mormântul mamei, dar și pentru a se întâlni cu confrații scriitori. La Iași se înfrățește cu Sadoveanu, Topârceanu, Demonstene Botez, Ibrăileanu. Este atacat de presa reacționară și urmărit de Siguranță. Declarat „periculos ordinei de stat"și învinuit de „defăimarea țării", Panait Istrati este urmărit pas cu pas până la plecarea din țară.

Anii 1925, 1926, 1927 au fost cei mai fecunzi din viața scriitorului, devenit „grand poete romancier"- scrie și

publică şase cărţi, în paralel desfăşurând şi activitatea de publicist. Este invitat în U.R.S.S. la cea de-a X-a aniversare a Marii revoluţii din Octombrie, unde ajunge pe 19 octombrie 1927. Aici se întâlneşte cu Nikos Kazantzakis cu care porneşte către Grecia, intenţionând să viziteze Kefalonia. Devine indezirabil, datorită convingerilor sale de stânga şi nu i se mai reînnoieşte permisul de şedere.În 1929 părăseşte definitiv U:R.S.S. şi la 20 mai 1929 termină de scris „Spovedanie pentru învinşi" primul document în care este demascată mascarada comunistă şi care-i va aduce cele mai mari necazuri; dar cel mai important va fi conflictul de idei pe care-l va deschide cu Romain Rolland. În 15 octombrie 1929 apare în librării editată de Rieder, în colecţia „Temoignages", Spovedanie pentru învinşi. Un atac de o virulenţă fără precedent, orchestrat de Partidul Comunist Francez, a pornit toată presa de stânga din Occident."Cu sacrificiu de sine, scrie Alexandru Talex, marele său biograf, el a dezvăluit- printre primii- opiniei publice mondiale, cangrena care rodea dictatura comunistă, pusă în slujba unei caste-„nomenclatura"- ce trăia în opulenţă, în timp ce poporul era asuprit, înfometat, exploatat. Pe de altă parte, acuzat că ar fi aderat la fascism răspunde prin articolul- Omul care nu aderă la nimic- arătând că atât cât a trăit şi-a scris nu s-a înregimentat nici unei ideologii, fiindu-şi sieşi propriul stăpân. „Frumosul înseamnă lupta, spunea el, împotriva mârşăviilor şi crimelor epocii. Nu se poate vorbi despre Frumos în mijlocul unei omeniri care se sfâşie. Nu mai

cred în nici un „crez",în nici o idee, în nici un partid, în nici un om. Eu nu mă uit la ce spun oamenii, ci la ceea ce fac oamenii."O campanie furibundă a pornit împotriva lui Henri Barbusse. Singur, părăsit de toți prietenii, bolnav de tuberculoză se întoarce în țară în 1933. Moare pe 16 aprilie 1935 și este înmormântat la Bellu fără serviciu religios. La sfârșitul vieții s-a considerat un învins al propriei sale victorii, aceea de-a fi descoperit adevărata față a omenirii. „ Învinși sunt toți oamenii care se află către către sfârșitul vieții în dezacord sentimental cu cei mai buni semeni ai lor", scria el în "Spovedanie pentru învinși". Numai învinșii sunt demni de simpatie. Omul devine o fiară de îndată ce i se dă în mână o fărâmă de putere, adică de însemnătate. El o întrebuințează pe loc ca să strivească pe aproapele său." Dar până să ajungă la această înțelegere a vieții a trebuit să cunoască Purgatoriul unei existențe de neegalat. Închei , parafrazându-l: am încercat să prezint un om, nu opera sa. „Căci opera moare. Omul este etern. Operele sunt totdeauna convingătoare. Oamenii doar arareori. Pentru a-și îndeplini menirea, epoca noastră-adică cei care nu glăsuiesc și care produc fără să profite-simte mai mult nevoia de oameni decât de opere. Sau mai degrabă de oameni care sunt oglinda propriei lor opere."

Bibliografie: Panait Istrati, Spovedanie pentru învinși, Editura Dacia, 1991
Panait Istrati, Amintiri. Evocări. Confesiuni, Editura Minerva,1985

Panait Istrati, Cum am devenit scriitor, Editura Minerva, 1985
Nikos Kazantzakis, Raport către El Greco, Editura Univers, 1986
Nikos Kazanzakis, O viață în scrisori, Antologie de Polixenia Karambi, Editura Univers,1983

Gheorghe Tomozei

Anno domini șapte

Copilărie, primele, de mână litere
căzând cu primii dinți amari,
pe-acoperișuri străine. Trimitere
la cumpărat litere mari,
ca la cumpărat de vanilie,
petrol și aloe
când în casă nu mai e nici un coltuc de aprilie
și de greieri e atâta nevoie...
Cești sparte. Lacrimi șiroaie
Spălând cine știe ce delicată cârmă
când în odaie
timpul lucrurile le comprimă
și dulapurile se fac mici și tinicheaua
își pierde, scos de mama, luciul
iar peste oraș bate neaua

și clopote-și clatină tuciul.
Micșorare înceată. Conture ce scad
culori trase-n sine. Doar un nume de fată
uriaș din ore s-a ridicat
și în memorie se dilată,
cu monstruoase gingășimi. Transpare,
se zidește în gardul firav, de nuiele,
al pieptului și mi se pare
că sunt fiul fetei acele.
Și sunt fiul acelui spațiu
(anno domini șapte)
când peste frunze-alungindu-se cu nesațiu
plouă cu dinții mei de lapte
peste abecedare și clopotniți,
(la anno domini șapte)
fiu al sării din solniți
și al lacrimilor de lapte...

Gheorghe Tomozei

Ascultă-mi viața

Sunt clipe când aș vrea să-ți spun:
(cu buze închise) ascultă-mi viața!
Nu e nevoie s-o vezi ori s-o citești,
trebuie doar s-ajungi s-o asculți.
Am avut al meu doar un pogon de cer
(un acru, un iugăr, o milă marină?)
și sub atâta spațiu mi-am văzut de-ale mele .
straturile de legume și cubul cu cărți;
bătrân agricultor de himere, cu oase troznind
de trecerea berzelor, toamna, ascultând
cu înfrigurare clinchetul radioului cu galenă
care tocmai anunță timpul probabil de ieri.
Mi-am arat cinstit ficțiunile
cu uneltele de faianță dogită, am așezat
asupra lor ploaia și pentru o singură garoafă
am pornit roțile uriașelor mele mori de vânt.

Petru Creția

Pasărea Phoenix

Strălucesc în noapte printre străluciri,
Mă ascund în noapte printre umbre, șoapte
Mă stropesc cu apa bunelor vestiri
Și înviu în focul care n-are moarte.
O vreme sunt copil și stau uimit,
Privind fără să știu, o veche lume,
Mirându-mă că nu sunt încă
Ce știu că sunt
Și trebuie să fiu
În sfera unei alte lumi și-s unui suflet
Iarăși nou"

(Din vol. Pasărea Phoenix)

Borges despre Borges (fragment)

”N-am citit prea mult in viața mea, în schimb am re-citit foarte mult. Am început să-mi pierd vederea în 1955 și de atunci n-am mai încercat să citesc nimic contemporan. Nu cred să fi citit vreodată un ziar. Putem cunoaște trecutul, însă prezentul nu ne este dezvăluit. La Geneva am învățat singur limba germană, căci voiam să-l citesc pe Schopenhauer în original. Și am descoperit o metodă foarte plăcută. V-o recomand tuturor, în caz că nu vorbiți germana. Procedeul este următorul: puneți mâna pe un exemplar din Buch der Lieder a lui Heine - asta nu e greu de făcut - și pe un dicționar german-englez și începeți să citiți. La început o să vă fie greu, dar după două sau trei luni o să descoperiți că citiți cele mai frumoase versuri din lume, poate neînțelegându-le, însă simțindu-le, ceea ce este mult mai bine din moment ce poezia nu se adresează rațiunii, ci imaginației.

Toate aceste lucruri - femeile cu care am greșit, acțiunile cu care am greșit, circumstanțele în care am greșit, toate acestea sunt unelte pentru poet. Un poet trebuie să considere toate lucrurile ca fiindu-i date, chiar și nenorocirile. Nenorocirile, înfrângerea, umilința, nereușita, acestea sunt uneltele noastre. Doar nu crezi că atunci când ești fericit poți să produci ceva. Fericirea constituie un scop în sine. Însă ni se dau greșelile, ni se dau coșmarurile aproape în fiecare noapte, iar sarcina

noastră este să le transformăm în poezie (...) Deci nu cred că trebuie să-mi cer scuze pentru greșelile mele. Aceste greșeli ajung la mine prin lanțul extrem de complex al cauzelor și efectelor sau, mai curând, prin nesfârșitele efecte și cauze.

Desigur, știu bine că am optzeci de ani. Pot să mor în orice clipă, dar ce pot să fac altceva decât să continui să trăiesc și să visez, din moment ce visul este menirea mea? Cât privește scrierile mele, nu le-am recitit niciodată. Nu le știu. Când scriu ceva, o fac pentru că trebuie. De îndată ce vede lumina tiparului, încerc să uit cât mai repede ceea ce am scris. (...) Pentru că suntem între prieteni, am să vă spun ceva: când o să veniți la mine acasă - și sper că veți veni cu toții la timpul potrivit (...) - o să găsiți o bibliotecă foarte bună însă nici o carte de-a mea. (...) Cine sunt eu ca să stau lângă Vergiliu sau Stevenson?

Amintirile copilăriei mele sunt amintirile cărților pe care le-am citit.

De fapt, nu prea îmi amintesc propria viață. Nu vă pot da informații precise. Știu că am călătorit în vreo șaptesprezece sau optsprezece țări, dar nu vă pot spune în ce ordine. Nu vă pot spune cât am stat într-un loc sau altul. Totul este o învălmășeală de imagini. Să revenim în consecință la cărți. (...) Revin mereu la cărți, la citate. Îmi amintesc că Emerson, unul dintre eroii mei, ne-a avertizat: "Să fim atenți. Viața însăși poate deveni un lung citat"

Iubesc toate țările și pe toți scriitorii pe care i-am citit (și sunt mulți pe care nu i-am citit niciodată și care emană totuși o anumită influență asupra mea) și sunt un discipol al trecutului, al întregului trecut. Nu cred în școli, nu cred în cronologie. Nu cred în datarea manuscriselor. Cred că poezia trebuie să fie anonimă. De exemplu, dacă aș putea alege, mi-ar plăcea ca un vers al meu, o povestire a mea, rescrisă și îmbunătățită de altcineva, să supraviețuiască, iar numele meu să fie uitat, așa cum se va și întâmpla la momentul potrivit (...) Poate că fiecare epocă rescrie mereu aceleași cărți, schimbând sau adăugând câteva detalii. Cărțile eterne sunt, poate, aceleași cărți pururi rescrise. Rescriem mereu ceea ce au scris cei din vechime și nu mai este nevoie de nimic altceva. În ceea ce mă privește eu nu am ambiții. Cred că e vorba de o eroare, că oamenii mi-au dat prea multă importanță. Sunt un scriitor supraevaluat. În același timp vă sunt recunoscător tuturor că mă luați în serios. Eu nu mă iau.

La urma urmei bucuria este imposibil de suportat. Putem fi fericiți timp de o clipă sau două, însă o eternitate de fericire este de neînchipuit.

În Japonia simți stafia tutelară a Chinei la tot pasul (...) În Japonia oamenii simt China așa cum simțim noi Grecia. N-am căutat niciodată un anumit subiect. Las subiectele să mă caute pe mine, după care, plimându-mă pe stradă, trecând dintr-o cameră în alta în casa mea (...)

simt că ceva urmează să se întâmple și acest ceva poate fi un vers sau poate fi o formă oarecare.

Cred că murim tot timpul. De fiecare dată când nu simțim ceva, când nu descoperim ceva, când doar repetăm ceva mecanic - în acel moment ești mort. În același timp însă, viața poate veni în orice clipă. (vezi C Noica:"E suficient un surâs al vieții pentru ca totul să recapete sens" - n.r. SG) Dacă luăm o singură zi, pe parcursul ei întâlnești multe morți, însă și multe nașteri. Eu încerc să nu fiu mort, încerc să fiu curios, să simt mereu ceva, iar ceea ce simt se va transforma în poeme, povestiri, fabule ... "M-am născut la Buenos Aires în 1899". Acesta este un act de credință. Bineînțeles că nu-mi pot aminti asta. Dacă părinții mei mi-ar fi spus "Te-ai născut în secolul al treilea în Timbuktu" probabil că i-aș fi crezut. Dar rămân la acest fapt din moment ce consider că nu m-au mințit. Așa că, atunci când afirm că m-am născut la Buenos Aires în 1899, fac într-adevăr un act de credință. Atunci când sunt nefericit - și asta ni se întâmplă tuturor destul de des - mă consolez cu gândul că în câțiva ani sau poate în câteva zile voi fi mort și toate acestea nu vor mai avea nici o importanță. Aștept cu nerăbdare să fiu șters de pe listă. Dar, dacă m-aș gândi că moartea mea nu e decât o iluzie, că după aceea aș continua să exist, atunci aș fi foarte nefericit. Căci cu adevărat sunt plictisit și obosit de mine însumi. (...) Când mă gândesc la mortalitate, la moarte, mă gândesc la aceste lucruri într-un mod optimist, plin de nerăbdare. Aș putea spune că sunt lacom

de moarte, că aș vrea să nu mă mai trezesc în fiecare dimineață descoperind: "Iată-mă, trebuie să mă reîntorc la Borges".

Există un cuvânt în spaniolă, bănuiesc că-l cunoașteți. Mă întreb dacă se mai folosește încă. În loc să spui "a se trezi", spui recordarse, adică a-ți aminti de tine. Mama mea obișnuia să spună: "Que me recuerde a las ocho" (vreau să-mi amintesc de mine la ora opt). În fiecare dimineață am acest sentiment, deoarece sunt mai mult sau mai puțin inexistent. (...) Bineînțeles, când ești tânăr nu simți așa ceva. Simți: "Ei bine, sunt fericit că m-am întors în lumea asta minunată". Dar eu nu cred să fi simțit vreodată asta. Nici chiar în tinerețe. În special în tinerețe. Acum m-am resemnat. (...) Presupun că ceilalți oameni simt altfel decât mine pentru că mulți dintre ei se gândesc la nemurire ca la un fel de fericire; poate pentru că nu-și dau seama ...

...Trebuie să scriu! Dacă nu scriu ceva și continui să fiu obsedat de acel lucru, până la urmă tot trebuie să-l pun pe hârtie ca să scap de el.

Cred că singura justiție este justiția privată; cât despre cea publică mă întreb dacă există cu adevărat (...) În orice moment al vieții noastre știm dacă acționăm bine sau rău. Am putea spune că ziua de apoi se întâmplă tot timpul, că în fiecare clipă a vieții noastre facem bine sau rău. Ziua de apoi nu este ceva ce vine la sfârșit. Se întâmplă tot timpul. Iar noi știm, printr-un fel de instinct,

când am acționat bine sau rău.
Reporter: ...am descoperit că a te căuta pe tine însuți este fascinant și intolerabil ...
Borges: Da, așa este. Din moment ce sunt orb, eu trebuie să fac asta tot timpul. Înainte de a orbi, îmi găseam întotdeauna refugiul în plăcerea de a privi, în lectură, în timp ce acum mi-l găsesc în gândire sau, din moment ce capacitatea mea de a gândi nu este atât de bună, în visare - într-un anume sens îmi visez viața. Acesta este singurul lucru pe care pot să-l fac.

Imaginația după părerea mea este făcută din amintiri și din uitare. Este un fel de amestec al celor două lucruri. (...) Oricine orbește primește un fel de recompensă: un alt simț al timpului.
Presupun că am trei coșmaruri esențiale: labirintul, scrisul și oglinzile (...)

Aproape în fiecare noapte am avut un coșmar(...) Era în felul următor: eram într-o clădire foarte mare. Era o clădire de cărămidă. Multe camere goale. Camere mari. Camere de cărămidă. Treceam dintr-una într-alta și nu păreau să fie uși. Ajungeam mereu în curți interioare. Mult timp am mers în sus și în jos, am strigat dar nu mi-a răspuns nimeni. Acea clădire mare și lipsită de imaginție era goală; atunci mi-am spus da, bineînțeles, acesta este visul labirintului. N-o să găsesc nici o ușă, nu-mi rămâne decât să mă așez într-una din camere și să aștept. Și uneori mă trezesc. Asta s-a și întâmplat și mi-am spus: acesta este coșmarul labirintului; din moment ce știam despre ce este

vorba, n-am fost păcălit de labirint. Pur și simplu m-am așezat jos pe podea.
Rep: Și ați așteptat.
Borges: Am așteptat o clipă și apoi m-am trezit.
Rep: Aveți și alte coșmaruri care revin? Care sunt?
Borges: (...) Mai am și altul, care provine din faptul că am orbit. Acesta este coșmarul în care încerc să citesc și nu pot pentru că personajele se însuflețesc, fiecare literă se transformă în alta, iar cuvintele, scurte la început, devin lungi cuvinte olandeze, cu vocale care se repetă când încerc să le descifrez. Sau dacă nu, spațiile dintre rânduri se lărgesc, literele încep să se întindă, totul apare scris în negru și roșu pe hârtie lucioasă și este atât de mare încât devine intolerabil. Și când mă trezesc literele îmi țin companie un timp. Pentru o clipă îmi trece prin minte: n-am să le pot uita niciodată și o să înnebunesc (...) Celelalte coșmaruri sunt despre oglinzi, despre oamenii mascați (...)
Am trăit mereu cu teama de oglinzi. Când eram mic, aveam o casă îngrozitoare. În camera mea erau trei oglinzi imense. Mobila era de mahon și părea o oglindă întunecată, ca aceea din epistola Sfântului Pavel. Am trăit mereu cu teama lor, însă, copil fiind, nu îndrăzneam să spun nimic.

Am citit o carte de John William Dunne, intitulată Experience with Time, în care autorul spune că, din moment ce știi un lucru, știi că-l știi; și știi că știi că-l știi;

și știi că știi că știi că-l știi, drept care în fiecare om există o infinitate de euri. Dar nu cred că asta se poate dovedi.

Din moment ce nu sunt prea priceput la rimă, încerc să scap de ea:

(...) Shakespeare l-a dus pe Hamlet într-un cimitir. S-a gândit că, dacă-l face să țină în mână un craniu, un craniu alb - Hamlet fiind îmbrăcat în negru - atunci obține un tablou foarte sugestiv. Dar Hamlet nu putea să țină-n mână craniul fără să rostească nici un cuvânt, trebuia să spună neapărat ceva. Așa s-a născut Zorick, dintr-o necesitate tehnică a lui Shakespeare. Și s-a născut pentru vecie. (...)
Singurele întrebări interesante sunt cele personale. Nu cele despre viitorul Republicii, viitorul Americii, viitorul Cosmosului! Aceste lucruri n-au nici un sens. Diferența esențială dintre experiența în starea de veghe și cea din timpul somnului sau visului, constă în faptul că experiența din timpul visului este ceva care se poate naște din tine, poate fi creată din tine, emană din tine.

Rep: Există foarte multă veselie în dumneavoastră, Borges. Sunteți copilăros, vă bucurați de lucrurile care vă înconjoară, aveți un extraordinar simț al umorului.
Borges: Păi ar fi și cazul să-l am. Mă întreb dacă sunt cu adevărat adult. Cred că nimeni nu este.
Rep: Într-o noapte mama dumneavoastră a primit un telefon amenințător. Ne puteți povesti despre asta.
Borges: Da, a primit un telefon în toiul nopții. Am auzit

telefonul sunând. A doua zi dimineață am întrebat-o: "Am visat eu sau a sunat telefonul?". "Nu, n-ai visat. M-a sunat un oarecare și mi-a spus "Am de gând să te omor și pe tine și pe fiul tău". Mama i-a răspuns: „Nu-i greu să-l omori pe fiul meu, îl găsești în orice zi. Cât despre mine, am peste nouăzeci de ani. Trebuie să te grăbești. Altfel n-o să mai apuci să mă omori'". După care s-a dus să se culce.

Rep: Ce schimbări s-au petrecut atunci când ați orbit?
Borges: Am descoperit că orbesc încetul cu încetul, așa că n-a existat un moment anume. A venit treptat, ca un amurg de vară. Eram bibliotecar-șef la Biblioteca Națională și am început să descopăr că sunt înconjurat de cărți fără litere. Apoi prietenii mei și-au pierdut chipurile. Apoi am descoperit că nu mai e nimeni în oglindă, apoi toate lucrurile s-au întunecat, iar acum pot să deslușesc doar albul și griul. Două culori îmi sunt total interzise - negrul și roșul. Pe amândouă le văd maro. Când Shakespeare a spus "Întunericul pe care-l văd orbii" a greșit. Orbilor le este interzis întunericul. Eu trăiesc într-o ceață luminoasă.
Rep: O ceață luminoasă ...
Borges: Cenușie sau albăstruie, nu sunt foarte sigur. Este mult prea întunecată. Aș spune că acum trăiesc înconjurat de o lume albăstruie.
Rep: Albăstruie ...
Borges: Tot așa de bine poate să fie și gri.
Rep: Când v-ați dat seama că orbiți ați încercat să citiți cât mai mult și cât mai repede?

Borges: Nu. Bineînțeles că așa ar fi trebuit să fac. De atunci - asta se întâmpla în 1955, anul revoluției - am recitit foarte mult dar de citit, n-am citit prea mult. Nu mă consider contemporan cu suprarealismul, dadaismul, imagismul sau cu bufoneriile atât de respectate ale literaturii. Mă gândesc la literatură în termenii secolului al nouăsprezecelea și începutul secolului douăzeci. Sunt un admirator al lui Bernard Shaw și al lui Henry James.

Da, cred că pot cita câteva versuri din Kipling. Un ofițer englez urmărește un hoț de cai afgan. Amândoi călăresc, iar Kipling spune: "They have ridden the low moon out of the sky. Their hooves drum up the dawn" ("Au călărit luna joasă afară din cer. Copitele lor bat zorile") Ei bine, nu poți exprima așa ceva în spaniolă (...) ea are însă alte virtuți.
Rep: Ați încercat vreodată să scrieți în engleză?
Borges: Da, dar respect prea mult limba engleză. Am scris două sau trei poezii pentru prieteni (...) dar acum n-aș mai încerca așa ceva. Fac tot ce pot cu spaniola (...)
Rep: Cum vă explicați ceea ce pe mine m-a uluit întotdeauna și anume simpatia de care se bucură naziștii și Hitler în Argentina?
Borges: Ascultă-mă, cred că Republica Argentina nu poate fi explicată. Este la fel de misterioasă ca și universul. Eu nu o înțeleg. (...) Și nici nu am convingeri politice. Fac tot ce pot ca să evit politica. Nu sunt înscris în nici un partid. Sunt un individualist. Tatăl meu a fost studentul lui Herbert Spencer. A fost crescut în spiritul "om versus stat".

Nu pot explica așa ceva. Nici eu nu înțeleg.
Rep: Ați spus undeva că nefericirea este o adevărată binecuvântare pentru scriitor.
Borges: Aș spune mai degrabă că nefericirea este una din multele unelte date scriitorului. Sau unul dintre multele materiale, ca să folosesc o altă metaforă. Nefericirea, singurătatea, toate acestea trebuie folosite de scriitor. Chiar și coșmarul e o unealtă. Multe din povestirile mele mi-au fost date de coșmaruri. Am coșmaruri mai tot timpul.
Rep: Credeți că e important să fii nemuritor?
Borges: Aș vrea să mor pe de-a întregul, trup și suflet și să fiu uitat.
Rep: Asta este dorința dumneavoastră cea mai mare.
Borges: Cât despre numele meu, de ce să-mi pese de el? Este un nume așa de stângaci. Jorge Luis Borges, seamănă cu Jorge Luis Jorges sau Borge Luis Borges, ți se împleticește limba-n gură .... Borges simbolizează tot ceea ce urăsc. El simbolizează publicitatea, fotografiile, interviewurile, politica, opiniile - după părerea mea toate opiniile sunt vrednice de dispreț. El simbolizează de asemenea aceste două non-entități, acești doi impostori: Nereușita și Succesul - sau, așa cum a spus Kipling: "Dacă știi să-nfrunți deopotrivă izbânda și necazul / și pe aceste două mari amăgitoare cu-aceiași ochi să le privești ...". El se ocupă cu astfel de lucruri, în timp ceu, ca să spunem așa, dat fiind că titlul lucrării este "Borges și eu", eu nu simbolizez omul public ci omul privat, realitatea, căci

celelalte lucruri mi se par ireale. Lucrurile adevărate sunt sentimentele, visurile, scrisul ...(...) atunci când privesc luna, nu privesc doar sfera luminoasă de pe cer. Privesc, în același timp, luna lui Vergiliu, a lui Shakespeare, a lui Verlaine, a lui Gongora ...Poetul nu trebuie să se amestece în ceea ce scrie, nu trebuie să-și impună punctul de vedere în ceea ce scrie.

Rep: De ce v-ați hotărât să scrieți o poezie despre Endimion?
Borges: Am scris această poezie pentru că am vrut să arăt că Endimion este o realitate prozaică și nu un mit, din moment ce fiecare bărbat care a fost iubit a fost iubit de o zeiță. Eu am fost Endimion. Toți am fost Endimion cel iubit de lună și care s-a simțit nedemn de ea și a căutat să-i mulțumească. Acesta este sensul poeziei.
Rep: Spuneți-mi, cum vă simțiți stând de vorbă cu acești oameni și împărtășindu-le din experiența dumneavoastră?
Borges: Nu stau de vorbă cu ei. Vorbesc cu fiecare din dumneavoastră în parte. De fapt publicul e o iluzie. Nu există așa ceva.

Pentru mine scrisul este o dictare. Hai să spunem că-mi dau deodată seama că urmează să se întâmple ceva. Atunci stau deoparte și încerc să rămân pasiv, să nu mă amestec. Și atunci am o viziune. Întotdeauna capăt o inspirație inițială, parțială. Poate mi se dă un vers, o intrigă sau în vis mi se dă un cuvânt sau anumite cuvinte. De exemplu, acum câțiva ani, când am fost în America, în East Lansing,

am avut un vis. Când m-am trezit, nu mai țineam minte nimic, cu excepția acestei propoziții: "Sunt pe punctul de a-ți vinde memoria lui Shakespeare". Atunci m-am trezit și i-am povestit despre asta Mariei Kodama, prietena mea, iar ea mi-a răspuns: "Poate că aici se ascunde o povestire". Am așteptat. Încerc să nu mă amestec în ceea ce-mi oferă Sfântul Duh, inspirația, muza sau subconștientul - cum se spune astăzi. După aceea am scris povestirea. Acum este în curs de a fi publicată la Buenos Aires. Se numește "Memoria lui Shakespeare". Numai că în povestirea mea memoria personală a lui Shakespeare nu este vândută. Este doar împrumutată. La început pare un dar minunat. Cu timpul însă devine de nesuportat, iar omul dispare sub povara memoriei lui Shakespeare.

Rep: În Argentina ați ținut câteva conferințe despre Cabala. Încă din 1926 ați scris despre acest subiect un eseu, Studiu despre îngeri, pe care l-ați inclus în El temano de mi esperanza (Măsura speranței mele)....
Borges: Îmi este efectiv rușine de această carte ... Dar continuă. Eu încerc să uit de ea. O carte foarte proastă.
Rep: Știu că nu vă place.
Borges: Nu. Hai să evităm subiectele neplăcute ...
Rep: Știu că ați ajuns până acolo încât ați colindat Buenos-Airesul strângând exemplare din carte.
Borges: Ca să le ard. Am făcut un act de dreptate.
Rep: Și totuși, în această carte există câteva eseuri pe care cu siguranță le socotiți demne de a fi reabilitate.
Borges: N-am recitit niciodată această carte. Și nici vreo

altă carte de-a mea. Scriu, dar nu recitesc.
Rep: Totuși cartea arată foarte clar interesul dumneavoastră pentru Cabala; ficțiunea și poezia dumneavoastră sunt pline de referiri la Cabala. Ce înseamnă Cabala pentru dumneavoastră?
Borges: Presupun că înseamnă mult pentru mine, din moment ce provin dintr-o familie de evrei. Numele mamei mele este Acevodo, un alt nume din familia ei era Pinedo. Erau evrei de rit Sefard. În plus am descoperit o idee interesantă în Cabala, o idee pe care a avut-o și Carlysle și Leon Bloch. Și anume aceea că întreaga lume este doar un sistem de simboluri, că lumea, inclusiv stelele, reprezintă scrierea secretă a lui Dumnezeu.
...Și una din multele mele experiențe, cea mai fericită dintre ele, este cititul. Ah, și există ceva încă și mai bun decât cititul și anume recititul. I-aș sfătui pe toți să citească puțin însă să recitească mult.
Presupun că primul vers care mi se dă reprezintă un indiciu. Dacă are unsprezece silabe atunci se prefigurează un sonet. Dacă e un vers liber, atunci se prefigurează toată poezia în vers liber.
Nu cred în țări. Țările sunt o greșeală, o superstiție. Presupun că lumea trebuie să fie una singură, așa cum au gândit stoicii.
Când avem de-a face cu o poezie adevărată, cititorul simte nevoia să o citească cu voce tare. Acesta este testul poeziei.
Un scriitor care n-ar scrie decât ceea ce intenționează ar fi un scriitor foarte prost. Un scriitor trebuie să scrie cu o

anumită inocență. Nu trebuie să se gândească la ceea ce face. Altfel nu scrie poezie adevărată.
Eu am scris mai mult decât ar fi trebuit. Regret, dar trebuie să spun că am scris cam cinzeci sau șaizeci de cărți și totuși descopăr că toate aceste cărți există în prima carte pe care am publicat-o, în acea carte obscură, scrisă cu foarte mult timp în urmă, Fervor de Buenos Aires, publicată în 1923.
Dacă trebuie să numesc o singură carte ca fiind cea mai bună din toată literatura, cred că aș alege Divina Commedia a lui Dante.
Nu pot să accept povestea cu Dumnezeu care l-a creat pe om și apoi l-a creat pe Christos. Toate aceste lucruri sunt în afara mea. Cu adevărat!
Scriitorii care mă interesează sunt îndeosebi scriitorii morți.

Cred că prietenia este poate faptul esențial al vieții. Prietenia, așa cum mi-a spus Adolpho Bioz Casares, are acest avantaj asupra dragostei: nu are nevoie de nici o dovadă. (...) Poate că adevăratul destin, adevărata datorie a dragostei este să devină prietenie.
Alfonso Rezes, marele scriitor mexican mi-a spus: "Publicăm ca să nu corectăm la nesfârșit aceleași ciorne"
Trebuie să considerăm lectura o formă de fericire, de bucurie, și cred că lectura obligatorie este o greșeală. Ai putea la fel de bine să vorbești de dragoste obligatorie sau de fericire obligatorie.
Rep: Aș dori să fac o mică digresiune și să vă rog să ne

spuneți povestea cu acel taxista din Chicago.
Borges: Taximetristul
Rep: Da, taximetristul.
Borges: Asta s-a întâmplat alaltăieri sau ieri, nu sunt sigur. Zilele mele sunt confuze. Fusese soldat. Cunoscuse amărăciunea. Cunoscuse nefericirea. Brusc, mi-a spus fără să-și dea seama de adevărata putere a vorbelor sale: "Urăsc amintirile!". Mi s-au părut foarte frumoase cuvintele lui și cred că am să pun mâna pe propoziția asta și-am s-o folosesc și eu. O s-o anexez undeva. "Urăsc amintirile". Este o propoziție minunată. Fugi și uită de lume.

Prefer întotdeauna să recitesc mai degrabă decât să citesc. Când a murit tata - asta s-a întâmplat în 1938 - mama a început să învețe engleza ca să fie aproape de el. Fiecare poet dezvoltă o muzicalitate proprie și un limaj propriu. După ce un mare poet a trecut printr-un limbaj, limbajul nu mai este același.

Dacă un om nu simte poezia fizic, atunci nu simte poezia deloc. E mai bine să se facă profesor sau critic. ... coșmarul are un loc aparte. În spaniolă, cuvântul este foarte urât: pesadilla, nici nu-ți vine să-l folosești. În grecește există un cuvânt foarte frumos: ephialtes, pentru demonul nopții.
Mă gândesc întotdeauna la lume ca la ceva ireal și sunt întotdeauna surprins de lume, de lucrurile care mi se întâmplă. De exemplu anul trecut am împlinit optzeci de ani și m-am gândit că nimic nu mi se mai poate întâmpla.

După un timp însă am suferit o operație reușită, însă dureroasă. După aceea am făcut o călătorie minunată în Japonia, o țară pe care acum o iubesc foarte mult, iar acum, în chip ciudat, sunt în Indiana și stau de vorbă cu dumneavoastră. Viitorul avea să-mi ofere atâtea lucruri, atâtea daruri, iar eu nu-mi dădeam seama de asta. Și continui să aștept și alte daruri de la viitor. Căci singurul lucru pe care-l știm despre viitor este acela că nu va semăna cu prezentul. Oamenii se gândesc la viitor numai în termenii secolului douăzeci, hiperbolic și distorsionat. Însă eu știu în primul rând că vor exista multe alte secole viitoare și, în al doilea rând, că lucrurile care ni se par acum importante vor fi frivole și irelevante în viitor. Oamenii nu vor mai fi interesați de politică, nu vor mai fi egali - asta e o iluzie - nu vor mai gândi în termeni ca circumstanțe, succes, nereușită ..."

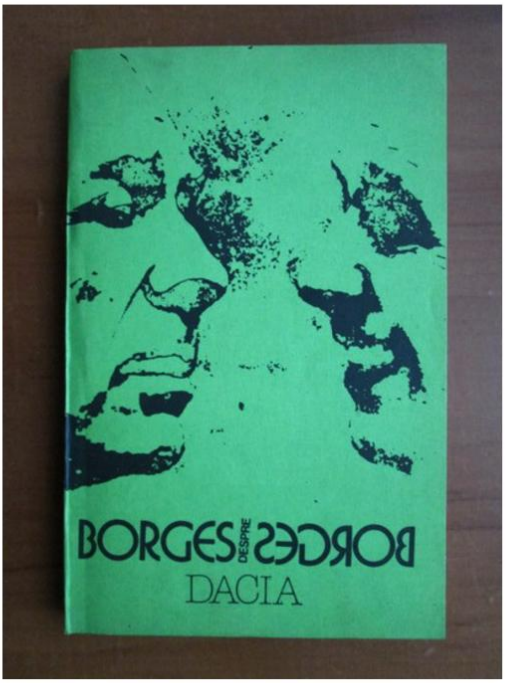

Walt Whitman

Poeți ai viitorului!

Poeți ai viitorului! oratori, cântăreți și creatori ai melodiei,
Nu ziua de azi dreptate-mi va da și nici rostului meu nu-i va sta mărturie,
Ci numai voi ce veți veni pe aceste meleaguri, o nouă, atletică semințe continentală, mai mare decât cele ce-au fost ori mai sunt încă.
Hai, ridicați-vă! Veniți să-mi dați mie dreptate!
Eu nu fac altceva decât, cu-o slovă-două, să prevestesc ce mâine va să fie.
Din umbră, o clipă doar răsar și mă întorc în umbră.
Eu nu sunt decât un om care, trecând fără să se statornicească, își aruncă întâmplător spre voi privirea, apoi întoarce capul,
Lăsându-vă pe voi s-o înțelegeți și s-o deslușiți,
Căci de la voi așteaptă tot ce-i mai de seamă.

Traducere în limba română de Leon Levițchi și Tudor Dorin

Robert Rojdestvenski
(1932-1994)

Marc Chagall

El e bătrân şi seamănă cu propria singurătate.
N-are chef să discute despre timp urât sau frumos.
Trece direct la întrebare:
„– Dumneata nu ai fi din Vitebsk?..." –
Sacoul de modă veche e cu reverul cam ros...
„– Nu, nu sunt din Vitebsk..." –
Urmează o pauză cam mare.
După care – cuvinte
monotone şi mohorâte:
„– Muncesc şi bolesc...
La Veneţia am o expoziţie...
Deci, spuneţi că nu sunteţi din Vitebsk?..."
„– Nu, nu sunt din Vitebsk..."
Priveşte-ntr-o parte.
Nu aude, nu aude.
Respiră cu depărtări din altă lume,
încercând să se atingă atent de copilărie...
şi nu există nici Cannes
nici coasta de azur,
nici gloria, celebritate, renume...

Luminos şi pierdut
el se trage spre Vitebsk ca plantă tenace...
Acel Vitebsk al său – prăfuit şi dogoritor –
priponit de pământ cu turnul pompierilor.
Acolo sunt nunţi şi moarte, molitve şi iarmaroace.
Acolo se pârguiesc mere neobişnuit de mari
şi birjari somnoroşi hurducă pe caldarâmul pieţelor...

„– Dumneata nu ai fi din Vitebsk?..."
După care tace.
Şi dintr-o dată rosteşte –
parcă nume sacramentale –
denumirile străzilor:
Smolenskaia,
Zemkovaia.
Ca pe o Volgă sadea laudă râuşorul Vidba
fluturând copilăreşte
din mâna-i transparentă...
„– Deci nu sunteţi din Vitebsk..."
E timpul de rămas bun.
La bună vedere mă gândesc.
Cât de curând să ne întoarcem acasă...
În lungul drumului copacii stau în poziţie de drepţi.
Amurgeşte ...

Ce regret că nu sunt şi eu din Vitebsk.

Trad: Leo Butnaru

CUPRINS

Lucian Blaga.....3
Octavian Paler.....8
Jeton Kelmendi.....11
C. Gane.....15
Rainer Maria Rilke.....23
Ion Barbu.....33
Haruki Murakami.....40
Alexandu Paleologu.....44
Amos Oz.....59
Claudiu Komartin.....61
Mircea Ivănescu.....62
Nina Cassian.....63
Ana Blandiana.....65
Fernando Pessoa.....67
Rumi.....67
Maria Sava.....69
Alvaro de Campos.....71
Leonid Dimov.....74
Camil Petrescu.....76
Alexandru Macedonski.....81
Roman Istrati.....82

Matei Vișniec 84
Constantinos Kavafis 87
Panait Istrati 92
Gheorghe Tomozei 103
Petru Creția 106
Borges despre Borges (fragment).....107
Walt Whitman 124
Robert Rojdestvenski 125

EDITURA SAGA